

Oblački nad Trstom

ali 12 točk

Čisti računi dobri prijatelji

Oblački nad Trstom

ali 12 točk

Razvoj povojnega življenja je prinesel s seboj tudi nove odnose, ki se na zunaj kažejo kot prijateljstva oz. nasprotstva med posameznimi državami, skupinami držav, narodnostnimi skupinami itd.

Nič bolj naravnega za politični razvoj v današnjem svetu, ko sta se v borbi za mir izkristalizirali in osvetlili dve popolnoma nasprotujoči si struji; ena, ki stremi za upostavitve resničnega, trajnega miru in druga, ki skuša iz njega ustvariti čim več koristi za gotove interese, ki pa so se že dodobra kompromitirali kot imperialistični.

Na gre torej za nasprotstva med posameznimi državami, skupinami držav in narodnostnimi skupinami, temveč za demokratično na eni in imperialistično težnjo na drugi strani. Gre torej za vprašanje poštenega miru in z njim v zvezi za prijateljske in neprijateljske odnose. Vsako drugo tolmačenje izvira iz tabora vojnih-hujskaških klik, ki skušajo iz tega kovati kapital za svoje podle interese, za izzivanje novih krvavih konfliktov.

Da je temu tako in nič drugega, je jasno pokazala tudi pariška mirovna konferenca, ki je prav na konkretnih vprašanjih osvetlila razloge raznovrstnih medsebojnih odnosov.

Eno in celo najvažnejše od teh konkretnih vprašanj je bilo prav naše vprašanje meje med Jugoslavijo in Italijo in vprašanje notranje ureditve tržaškega svobodnega ozemlja.

In ker živimo sredi tega problema, nam ne bo težko, z enostavnim prerezumom najnovejšega obdobja naše težke zgodovine od osvobodilne borbe do danes, odgovoriti si na nalogo, ki smo si jo zadali, odgovoriti na pogoste obtožbe, da smo sovražno razpoloženi do zaupniške zavezniške vojaške uprave, da nečemo sodelovati z njo itd.

Ne oziraje se na to, da nam je jasno, da so za upravičenje izvajanja kolonialnih postopkov, gotovim silam potrebne take pretveze, se samo spomnimo najslavnejših dni naše zgodovine in zgodovine svobodoljubnih ljudstev sploh, dobe težke osvobodilne borbe. Takrat nas je, v nas vedno živa težnja po osvoboditvi, odkrito in iskreno vezala v enoten zavezniški tabor, ki se je boril proti nemškim in italijan-

skim osvajalcem. V skupnem, največjem interesu — v osvoboditvi iz nemškega suženjstva (danes sicer lahko ugotovimo, da so bili ti interesi dokaj različni) se je naše iskreno zavezništvo in prijateljstvo večkrat manifestiralo. O tem bi vedel pripovedovati marsikateri primorski partizan, pa tudi ameriški in angleški letalec ali ujetnik, ki je imel srečo priti v stik z njimi. Toda z bližajočo se skupno zmago so začeli nastopati predstavniki imperializma, ki so dotlej potuhnjeno čakali plodov in nesebičnega žrtvovanja svobodoljubnega človeštva, z načrti o povojni ureditvi, ki so jih s prvim dnem zmage začeli brezobzirno uveljavljati.

Ena izmed prvih žrtev imperializma smo bili mi. Če se je pod težo neizmernih krivic, ki so nam jih prizadejali naši zavezniki iz svojih, nam tujih in nasprotnih interesov, spremenil med nami prijateljski odnos, ki nas je vezal v boju in dokler smo verjeli besedam od daleč, imamo pri tem čisto vest in poštene račune; kaj pa zavezniška vojaška uprava o sebi ne more reči.

Mi smo se borili in se še bomo za našo svobodo in ničesar

drugega. Če smo pri tem naleteli v ZVU na tej naši borbi nasprotujočo silo, je očitano o odklanjanju sodelovanja in neprijateljskem razpoloženju, odveč. Ne špekuliramo in zaradi tega ne moremo delovati nasproti lastnim interesom, čeprav tudi le navedeno.

Vrsta ukrepov proti našim težnjam nacionalne osvoboditve in vsestranske neodvisnosti od prvega dne poraza starih okupatorjev do danes, se je končno izpopolnila z zagriženim stališčem imperialističnih predstavnikov naših okupacijskih sil, ki so že z vnaprej pripravljenim glasovalnim robotom storili vse, da nam iz svojih imperialističnih interesov iztrgajo našo nacionalno in občečlovečansko svobodo.

Izglašovali so za nas take, pogoje življenja v tako imenovani mednarodni svobodni coni, ki nas uvrščajo v vrsto kolonialnih plemen in popolnih sužnjev pod stari okupatorjem v Italiji.

Nihče in nič ne more prisiliti našega ljudstva, da bo za tako nagrado svojim novim gospodarjem hvaležno in jim izkazovalo ponižno vdano prijateljstvo.

Le čisti računji ustvarjajo dobre prijatelje.

enže

Pošten Anglež o ZVU in upravičenih težnjah Jugoslavije

(napisal Malcolm MacEwen, ki se je ustavil ob svojem povratku iz Jugoslavije nekaj dni v Trstu)

V Trstu se pod diktatorsko anglo-ameriško upravo fašizem zopet dviga, dela za obnovo počivajo in Slovencem zopet ne priznajo njihovih nacionalnih pravic; Polkovnik Bowman, ki je prav za prav nekak tržaški guverner, mi je zaupal, da niso se aretirali krivcev, ki so uničili in razdeljali 26 protifašističnih krožkov; to pa zato, ker pollelja Julijske Krajine simpatizirajo z Italijani. Obenem pa je izjavil, da nima kaj pripomniti k aretacijam mnogih protifašistov in da ne misli preklicati zapornega povelja proti stankovnemu oboru, ki je organiziral stajko, trajajočo 12 dni in katere so se udeležili skoraj vsi tržaški delavci. Razen tega je polkovnik Bowman rekel, da bi se moral Giorgio Jaksetich (Italijan, čeprav ima slovensko ime), ki je bil za časa 40 dnevne jugoslovanske okupacije

komandant Trsta, borec v mednarodnih brigadah v Španiji, in eden najbolj znanih partizanov, predati oblasti, ker je obtožen, da ni hotel izdati povelja, naj bi se stavka končala. Videti je da spada k njegovemu poklicu, da je večkrat zaprt, je ironično pristavil polkovnik Bowman. Sedaj nam je jasno, zakaj je zavezniško sodišče obsodilo pred nekaj časa Jakseticha na dve leti zapora in to samo zato, ker so našli pri njem pistolo, ki jo je hranil v spomin na mrtvega tovariša. Bil je zaprt samo štiri mesece, ker so mu kazen zmanjšali.

Zavezniška vojaška uprava ne prizna Slovencem nacionalnih pravic. Prepovedali so na primer v slovenskih solah uporabo zgodovinske knjige, ki obravnava osvobodilno borbo in to samo zato, ker je v knjigi slika Maršala Tita. Slovenci, ki jih je Mussolinijev režim prisilil menjati priimke, jih sedaj ne smejo spremeniti. Slovensko gledališča, ki so ga fašisti (se nadaljuje na četrti strani)

IZ DEMOKRATIČNEGA STATUTA

1. Varnostni svet naj zavaruje integriteto in neodvisnost svobodnega ozemlja.
2. Svobodno ozemlje bo demilitarizirano.
3. Stalni statut bo zagotovil ustanovitev ljudske zbornice.
4. Oblast zbornice in sveta bodo omejevale pravice guvernerja.
5. Guvernerja bo določil Varnostni svet.
6. Guverner bo imel pravico predlagati zakone ljudski zbornici ter prepričati, da bi zakonodajne odredbe stopile v veljavo.
7. Glavne dolžnosti guvernerja bodo: vzdrževanje javnega reda in varnosti.
8. Z nekaterimi omejitvami ima guverner tudi pravico proglasiti obsedno stanje.
9. Državljanstvo v svobodnem mestu bodo dobile tiste osebe, ki so imele na ozemlju svoj domicil 10. junija 1940.
10. Zagotovljen bo svobodni tranzit med prosto luko in onimi lukami, katere se bodo te luke posluževale.
11. V dobi med podpisom mirovne pogodbe ter med trenutkom, ko bo stopil statut v veljavo, bo Varnostni svet imenoval začasno vlado.
12. Varnostni svet bo določil rok in datum, kdaj morajo tuje čete zapustiti ozemlje.

Stvari ! a katerih je vredno razmišljati

AVSTRIJA

Govornik avstrijske ljudske stranke napoveduje novo ponemčevanje Slovencev

Septembra je Avstrijska ljudska stranka sklicala sestaneke krajevnih zaupnikov. Ob tej priliki je izjavil poročevalec deželni poslanec Josef Glantschnig, da bo slovenščina v šolskem pouku in v cerkvi ostala v rabi le tako dolgo, dokler bodo v deželi angleške zasedbene oblasti. Z odhodom zaveznških zasedbenih sil „se bodo lahko vzpostavile razmere, kakršne so bile pred priključitvijo k Nemčiji“.

ZSSR

Corriere di Trieste
18. septembra 1946.
Dantejeva razstava v Leningradu.
V javni knjižnici Salykova-Schedrina je bila odprta razstava, posvečena delom Danteja Alighierija. V življenjepisnem oddelku so razstavljene knjige in album iz Dantejeve dobe. Ostali razstavniki material se nanaša na „Divino Comedio“ in obsega italijanske izdaje pesnitve in pa redke izdaje v vseh evropskih jezikih.

Razstavljena je tudi najnovejša sovjetska izdaja „Divine Comedie“, ki jo je predstavil nosilec stalnice nagrade M. Lozajski z ilustracijami Gustava Doréja.

ITALIJA

Il Lavoratore

20. septembra 1946.

Na beneškem glasbenem festivalu.
(Pod vodstvom dirigenta Hermann Scherchena se je izvajala simfonična glasba štirih skladateljev, med njimi sovjetskega skladatelja Šostakoviča, s čigar velikonočno IX. simfonijo — kot jo imenuje poročevalec — se je zaključil večer. Poročilo o Šostakovičevi simfoniji je zelo laskavo. Zaključuje pa se to poročilo s temile besedami: ml.

Med kratkim prestedkom pred izvedbo te simfonije se je dvignil od skupnice nepremišljenec odvraten nemir, ki naj bi pomenil protest, ki ga je pa takoj udušil zbor ogorčenosti. Dirigent je dejal tedaj z največjim mirom: „Nisem užaljen zaradi sebe, toda užaljen sem zaradi Umetnosti“.

...

Če smo postavili ti dve poročili drugo ob drugo, ali je potem še treba komentirati? Gotovo ne: Saj kratki poročili dovolj jasno izražata različno duhovno kulturo. V Leningradu časti ljudstvo spomin genija in ga ne moti, da je ta pripadal narodu, ki je še pred kratkim pustošil njegovo domovino. V Benkah žvižga, ko je na programu ruski skladatelj, še preden so slišali njegovo simfonijo.

Vendar hočemo biti pravični in verjeti hočemo, da je to res le skupina, ki z umetnostjo nima nič opraviti, saj vemo, da ni bilo nikoli podobnih scen na koncertu komorne glasbe (tudi na beneškem festivalu), kjer se je zbralo le občinstvo, ki je prišlo tja res samo zaradi glasbe in sta bila prav ruska skladatelja Prokofjev in Stravinski, ki sta občinstvo ogreela in navdušila, da ni štedilo s priznanjem.

PO ŠIROKEM SVETU

TEDEN VOLITEV V SVETU

Francozi so izbojevali demokratično ustavo

ga zastopstva v skupščini.

Kopičenje bogastva na eni strani in vedno večje obubožanje srednjih slojev je bolj in bolj ostrilo socialno vprašanje. Vladni sistem je bil nezmožen reševati nova vprašanja, zlasti pa je odpovedal pri vprašanju obnove in gospodarske stabilizacije po prvi svetovni vojni. Razvrednotenje franka je sledilo razvrednotenju in sprčo liberalistične politike so se od teh manipulacij okoristili samo špekulanti in kapitalisti. Račun za to pa so plačali samo ljudje s stalnimi dohodki: delavci in srednji sloji (uradniki, rentniki itd.). Vlada je nastopala skoro izključno s polnomočji. Zaradi stalnega obubožanja je v mestih naraščal proletarijat.

Ni čudno torej, če se je zaradi nesposobnosti vladnega sistema pojavilo ustavno vprašanje. Isti krogi, ki so obsojali »nemoč« in nesposobnost vlad, so zaganjali krike proti »rdeči nevarnosti« in zahtevali »močno oblast« — fašizem, ne oziraje se na to, da so to »nevarnost« sami ustvarili. Na drugi strani pa so obubožani sloji zahtevali korenite socialne reforme in resnično demokracijo.

V takih razmerah je Francijo zadela vojna katastrofa s porazom, ko so se mnogi zaradi zaščite svojih egoističnih koristi vrgli Hitlerju v objem in kolaborirali. Pojavil pa se je tudi odpor proti okupatorju in njegovim pomagam in iz tega odpora so izšle tri stranke: komunistična, socialistična in ljudsko re-

publikansko gibanje (MRP), ki so več ali manj sodelovale v narodno-osvobodilni borbi in prav tako tudi skupno nastopale pri volitvah po vojni, kjer so zmagale s skupno več kot 80%.

Sodelovale so tudi v tripartitni vladi pod predsedstvom generala De Gaullea. Med njim in med tremi večinskimi strankami pa je kmalu prišlo do nepremostljivega spora, kateremu je vzrok osnovno nasprotno gledanje na način vladanja. De Gaulle, ki je po naravi trmast in prepojen z duhom stare absolutistične monarhije, je za »močno oblast«. Po njegovi zamisli naj bi bil predsednik republike diktator ki imenuje ministre, ki bi bili samo njemu odgovorni. Ime naj bi pravico razpuščati parlament, proglašati obredno stanje itd. Taka ustavna zamisel seveda diši močno po fašizmu prevlečenim z naftalino starih francoskih kraljev.

Zato je razumljivo, da so proti takim načrtom nastopile vse tri vladne stranke, saj bi taka osebna oblast samodržca pomenila za njih smrt. Za te stranke je skupščina izraz suverene ljudske volje. Le-ta izvoli vlado, ki je odgovorna samo pred narodnim predstavništvom.

Na tej osnovi je bila tudi izdelana ustava, ki je pa na referendumu 5. maja niso odobrili. Temu so kriva trenja in različna stališča treh vladnih strank, ki imajo svoje globoke vzroke v njihovem sestavu samem.

Socialistična in zlasti pa ljudska republikanska stranka sta namreč igrali zelo dvolično vlogo: pri volilni kampanji nista stoodstotno podpirali osnutka ustave, ki sta ga prej skupno s komunisti odobrili. Zanj se je odločno zavzemala edino komunistična stranka. Socialistična stranka ki v večji meri predstavlja srednji sloj kot pa delavski, se bolj približuje programu angleških laburistov. Ogrožena pa je na levi, ker ji velik del pristavev uhaja h komunistom.

Ljudsko republikansko gibanje, ki zastopa izključno srednje sloje in je pod vplivom cerkve — čeprav to stalno zanika — je sicer na zunanjo levo usmerjeno, v njegovih vrstah pa je precej reakcionarnih elementov, ki glasujejo za to stranko edino z namenom, da v koalicijski vladi oslabilo levičarski del — t.j. komuniste. V stranki je vključenih tudi mnogo pristavev generala De Gaullea. Zato ni čudno, če to gibanje rado zaplava v desničarske vode, da prepreči odepitve desnega krila stranke in njegovo priključitev k generalu De Gaulleu. Ljudsko-republikansko gibanje skuša neutralizirati tako separatistično gibanje v svojih vrstah s tem, da išče kompromisnih rešitev. Pa tudi levica mora skrbeti, da se LRG ne oddalji preveč od koalicijske linije. Tako je prišlo do sedanjega »kompromisnega« osnutka ustave, ki se pa v bistvu ne razlikuje mnogo od prvega.

Te okoliščine pa tudi dokazujejo, zakaj je za ustavo glasovalo letos 13. oktobra samo 53% volilcev, čeprav vse tri vladne stranke predstavljajo več kot 80% volilcev. Proti tej ustavi ni rovaril De Gaulle sam, ampak tudi vse profašistične stranke in stranke ter tudi višja duhovščina, ki je pod okupacijo sodelovala z Nemci.

Kaj določa nova ustava, ki odpira dobo nove IV. republike? Narodna skupščina je vrhovna oblast, pred katero je odgovorna vlada. Predsednik republike imenuje ministre šele potem, ko jim je skupščina izrekla zaupnico. Skupščina ne more dajati vladi polnomočja. Predsednik republike ne more razpustiti skupščine in tudi ne proglašati obrednega stanja. Oblast skupščine omejuje nekoliko Svet republike, neke vrste senat, ki pa nima toliko oblasti kot senat III. republike. Vlada mora obvezno vprašati gospodarski svet za mnenje glede gospodarskega načrta. Končno je za kolonialne zadeve pristojna skupščina francoske unije, katere sestav pa daje avtohtonim zastopnikom kolonialnih narodov le omejeno vlogo.

Kljub pomanjkljivosti nudi nova ustava garancijo za demokratičen razvoj Francije. In bistveni uspeh nedeljskega glasovanja je, da je s sprejetjem ustave odstranjena nevarnost diktature. Na demokratičnih silah je, da nadaljuje v strnjjenih vrstah svoje sodelovanje. Da so na pravi poti, jim je dokaz besneje trstov, propalih politikov »Monakovčanov« in kolaboracionistov ter profašističnih strank, za katere diktator De Gaulle predstavlja edino možnost, da se dokopljajo do oblasti.

Dolga in burna ustavna borba v Franciji, ki traja že od osvoboditve in se je zaključila v nedeljo 13. t. m. s sprejetjem ustave na referendumu, je novo poglavje v pestri parlamentarni in politični zgodovini Francije. To je po številu že šesta ustava, kar jih je imela Francija. Kakor vse prejšnje tako je tudi ta izraz dolge borbe med neugnanim in svobodoljubnim francoskim ljudstvom ter med nazadnjaškimi silami, ki so v eni ali drugi obliki skušale zavreti kolo napredka.

Tako je ustava iz leta 1875., ki je bila v veljavi do druge svetovne vojne, napravila predsednika republike za zgolj reprezentativno osebnost, za »jetnika zlate Elizejske palače«. Tako je imel glavno besedo parlament, katerega vloga pa je bila omejena zaradi reakcionarnega senata, ki je bil voljen na neposreden način od zastopnikov občinskih svetov in ki je pogosto prišel v nasprotje z naprednejšo skupščino.

Za to je poskrbel v veliki meri tudi volilni zakon, po katerem so mesta imela sorazmerno manjši število poslancev kot pa dežela. Ne smemo namreč pozabiti, da so ustavo izdelali dušitelji pariške komune iz l. 1871., ki so imeli prav poseben strah pred delavstvom. Ravno v mesih pa se je z razvojem in centralizacijo industrije množil proletarijat, tako da je v začetku XX. stoletja delavstvo v Franciji predstavljalo skoro 50% vsega prebivalstva, ki pa še od daleč ni imelo sorazmerne-

ZA KULISAMI PREDVOLILNE GONJE V TRUMANOVI AMERIKI

V novembru 1946 se bodo vršile v Ameriki volitve v Kongres Združenih držav Amerike. Izvolili bodo člane poslanskega doma in 34 senatorjev od skupnega števila 96.

Pri volitvah nastopata v Ameriki le dve stranki in sicer: demokratska in republikanska. Obstojta pa sicer še več manjših strank, ki pa politično ne pomenijo dosti, ker do danes še niso zmagale z nobenim svojim kandidatom. Komunistična stranka ima mnogo večji vpliv na široke množice, kakor pa je razvidno iz volilnih rezultatov. Za komunistično stranko obstoje ogromne ovire za sodelovanje na volitvah, četudi formalno razglašajo svobodo udeležbe na volitvah. Pri tej svobodi udeležbe se namreč pojavlja vprašanje, kako uveljaviti to pravico udeleževanja. Potrebni so podpisi, zborovalni prostori, predvsem pa mnogo denarja za izvedbo volilne kampanje. Razni trusti mobilizirajo vse sile, uporabljajo ves svoj propagandni aparat od Herstovega časopisnega trusta, radio postaj in najetih agitatorjev, da blatijo komuniste. Poznani so primeri, ko so komunistične agitatorje polili s katroanom, potresli s perjem in jih nato vodili po mestu. Ameriški kapitalisti so organizirali tudi specialni odbor, ki stopi v akcijo pred volitvami. Njegova aktivnost je znana pod parolo: »Lov na rdečec«.

Komunistična stranka naletja na volitvah povsod na velike ovire, kajti ona ni povezana z interesi finančnega kapitala, kot sta ostali dve stranki in ne razpolaga z ogromnimi denarnimi vsotami, ki so potrebne za volilno kampanjo. Ameriški industrijalci pa dajejo demokratski in republikanski stranki na razpolago vsa sredstva za borbo proti komunistom in za širjenje svojega programa med množice. Tako izgledata ameriška »demokracija dolarja« in formalna svoboda v resnici. To je svoboda za predstavnike ameriških trustov, svoboda za manjšino, toda diktatura za večino — za ljudstvo.

Popolnoma drugačen položaj uživata takozvani tradicionalni stranki, demokratska in republikanska. Obe stranki v svojem bistvu predstavljata interese velekapitala. Svoj sedanj karakter sta dobili v času naglega razvoja ameriške industrije. Razni ameriški bogataši kot Morgan, Rockefeller, Astor in mnogi drugi so si morali zagotoviti že vnaprej svoje ogromne bogastva in so zato povezali svoje interese z interesi teh dveh strank. Džoni Rockefeller je stalno dajal velike vsote denarja republikanski stranki. Blagajnik narodnega odbora demokratske stranke pa je bil leta 1944 šef trdke »Petrol Corporation«.

Stranki potrebujejo denar in ga vzameta tam, kjer ga imajo. Industrijci in velekapitalisti, ki podpirajo stranke, imajo zato tudi

svoj vpliv pri izbiri kandidatov in na programe stranke. Stranki se izmenjavata pri vodstvu toda ena kot druga predstavlja buržuazno diktaturo v raznih oblikah.

Sedaj je na vladi demokratska stranka, ki je zmagala s kandidatom Rooseveltom zaporedoma leta 1936, 1940 in 1944, ker so takrat podpirale Roosevelta demokratične sile in je dobil največ glasov v delavskih središčih. Stranka je notranje razdvojena na napredno in reakcionarno strujo. Do Rooseveltove smrti je obstajala koalicijska, ki je pa pod Trumanom propadla. Truman je obljubil, da bo nadaljeval Rooseveltovo napredno politiko, vendar pa je krenil iz te smeri, v stranki pa je prevladala reakcionarna struja, ki se je že za časa Roosevelta borila proti njegovi napredni politiki. Pred kratkim je izstopil iz Trumanove vlade poslednji član Rooseveltove vlade in zagovornik njegove politike Henry Wallace. V demokratski stranki so tako prevladali s Trumanom na čelu reakcionarni elementi, ki kažejo brez prikrivanja imperialistične tendence.

Preokret Trumanove politike v desno je povečal nasprotja v stranki. Najbolj jasno se kaže nasprotje v vprašanju odnosa do ZSSR. Široke ljudske množice so za čim tesnejše in prijateljsko sodelovanje s Sovjetsko zvezo, reakcionarna smer v stranki pa nasprotuje prijateljskemu sodelovanju.

Prav tako prihajajo ta nasprotja do izraza tudi v vodstvu notranje politike. Reakcionari so se uprli vsem socialno-ekonomskim reformam, kakor osnutku zakona za povišanje delavskih mezd, itd.

Kakor v demokratski zasledujemo tudi v republikanski stranki dve struji in borbo med reakcionari in naprednimi silami. Leta 1932 je stranka na volitvah propadla in je postala zbirališče reakcionarnih sil. Reakcionarno strujo v stranki imenujejo »staro gardo«. Voditelji »stare garde« vodijo in propagirajo protisovjetsko politiko, ter s sredstvi širijo imperialistično miselnost.

V republikanski stranki se je prav tako pojavila opozicija, ki nasprotuje angloamerikanskemu bloku proti »sovjetski nevarnosti« in pa politiki vsiljevanja tuje volje malim državam.

Vendar če pogledamo za kulise volilnih priprav in kampanj in se vprašamo: kdo postavlja kandidate, kdo financira stranki, kdo vodi volilno kampanjo, moramo odgovoriti: Trusti!

To se pravi, da niti demokratska stranka, niti republikanska ne predstavljata interese in želje ameriškega ljudstva, temveč le voljo in interese ameriških finančnikov in industrijcev.

Zan

PO DOMAČI ZEMLJI

Šolska vzgoja in starši

Slovenski narod se že dolga stoletja bori za obstanek s svojimi številnejšimi sosedmi. Nemški in pozneje italijanski imperijalizem sta iztegovala svoje kremplje po naši mali, a lepi in strateško važni zemlji. Oba sta udarila najprej po slovenskih šolah, ki so jih zaprli in po slovenskih učiteljih, ki so bili pregnani. Slovenska kultura se je morala zateči pod domači krov, v krog družine. Starši in v prvi vrsti matere, so čutile dolžnost, da sami vzgoje svoje otroke v svojem jeziku in v svojem duhu. Iz roda v rod se je pretakala slovenska kultura in slovenska beseda, kakor se je pretakala iz roda v rod naša kri. Ljudstvo je tako postalo že davno čuvar svoje narodne kulture in vzgojitelj svojih otrok. Brez te ljudske zavesti, brez te požrtvovalnosti naših staršev pri vzgoji svojih otrok bi naš narod že davno utonil v morju pohlepne tujega imperijalizma.

Ko se je slovenski človek zatekel v gozdove in gore, da bi se lažje ubranil okrutnega okupatorja, je tudi tam bila njegova velika skrb, da postavi šole kjerkoli je bilo mogoče. Po kmečkih izbah, v gorovju ali po gozdovih so se zbirali otroci, da bi čuli besedo v svojem jeziku, da bi se naučili ne samo branja in pisanja, ampak da bi se tudi vzgojili v dostojne naslednike svojih staršev, da bi šli dalje po njihovi poti in dosegli tiste cilje, ki so si jih oni zažrtali.

Tako je bilo torej pri nas. Vsaka hiša je bila šola, vsaka mati učiteljica.

Ko je po trdem boju zasijala svoboda, se naše šole zopet odprle. A ljudstvo, ki se je naučilo spoznavati pomen vzgoje, je tudi sedaj hotelo nadzirati vzgojo svojih otrok. „Učitelj naj bo izvrševalec naše volje. Izobraževati mora naše otroke tako, kakor mi hočemo.“ Tako je modrovalo ljudstvo in ustanovilo roditeljske svete, ki nadzirajo vzgojo naših najmlajših.

V težki stoletni borbi, ki se je zaostila in zmagovito končala v narodnoosvobodilni borbi, se je naše ljudstvo prekolilo in si jasno postavilo svoje cilje. Ono ve, kaj hoče; ve tudi, da je to, kar hoče, prav. Zato zahteva, da se tudi njegovi otroci vzgajajo tako, da bodo nadaljevali pot do istih ciljev, ki so zrasli iz spoznanja trpljenja in borbe. Zato si naši starši ne bodo pustili odvzeti nikdar in od nikogar pravice, da sami in edno oni odločajo o vzgoji svojih otrok. Dali so jim življenje, da bodo hodili po njihovih stopinjah, za njihovimi cilji, ne pa da bi vsak pritepenec in sovražnik ljudstva usmerjal njihova pota. Kakor proti fašističnemu v preteklosti, tako so pripravljene starši braniti svojo šolo tudi proti kateremukoli imperijalizmu v bodočnosti.

EDINI USPEH GLASOVALNEGA ROBOTA V PARIZU

Anglo-amerikanskemu glasovalnemu stroju je uspelo na plenumu pariške mirovne konference dobiti večino, ko je šlo za vprašanje razmejitve med Italijo in Jugoslavijo. Po tej razmejitvi bi pripadala Gorica k Italiji. Izid takega glasovanja je razumljivo našel pri nas odmev, pri veliki večini prebivalstva odpor in gnev. fašistične skvadre v Gorici pa je tako opogumil, da so odvrgli še poslednje krinke ter prišli s pravo fašistično barvo na dan. Te skvadre niso organizirali reakcionarji v zadnjih dneh, temveč že prej, ker jim je pristranska zavezniška uprava omogočila delovanje, pri civilni policiji pa so uživali tako očitno potuho, da lahko govorimo že o sodelovanju. Spomimo se samo napadov teh fašističnih skupin v pričo policije ob priliki parade dela v Gorici, ki se je vršila z dovoljenjem ZVU.

Po zaslugi mednarodnih reakcionarnih sil in pristranske anglo-amerikanske uprave smo

Generalmajor Holjevac odlikuje udarnike v coni B

zdaj prišli v Gorici do takega položaja, ki se v zadnjih dneh v ničemer ne razlikuje od tistih časov, ko so fašisti prihajali na oblast.

Dne 13. X. sem bil sam v Gorici in na lastne oči opazoval položaj. V centru mesta sem videl vojaško organizirane fašistične skvadre, ki so se svobodno sprehajale po Korzu, medtem ko so krožili po ulici jeepi s civilno policijo in vojaško policijo. Skvadre so blokirale Ljudski dom, kjer je sedež antifašističnih organizacij v Gorici. Napadali in zasledovali so posameznike, ki so prihajali iz doma ali pa se vanj vračali. Opazil sem, da so imele grupe svoje vodje in da so bile povezane med seboj. Mnogi med njimi so bili oboroženi. Nekateri so nosili pod rokavicami železne boksarje, drugi so imeli pod suknjiči palice in železne predmete. Na Travniku sem videl, kako so napadli Slovence, ki je šel mirno po cesti, medtem ko je policija od daleč le nepristransko opazovala. Druga skva-

dra je zopet napadala nekega drugega tovariša in potem zahtevala od policije, naj ga aretirajo.

Glavni pretepači so mladeniči, stari od 18 do 25 let in sodeč po dialektu so prišli iz Srednje Italije. Zadržujejo se le v centru mesta, v predmestju jih nisem srečal. Med njimi sem videl tudi mnogo goriških študentov, ki izhajajo iz meščanskih krogov. Številčno so v absolutni manjšini. Le izrečna potuha civilne policije in pa pristranska politika anglo-amerikanske uprave jim omogoča, da lahko nastopajo v središču mesta proti antifašističnim organizacijam in njih pristašem.

Ideološko predstavljajo nadaljevanje fašistične miselnosti, kar so sedaj pokazali javno. Po Korzu so vzklikali: »A morte i scia-va!«, »Abasso Tito!«, »Evviva Duce!«. Izraz te njihove fašistične miselnosti so tudi parole na stenah po ulicah. V ulici Castello sem fotografiral napis: M. Tito, W. Duce! (glej fotografijo na zadnji strani!). Svojo šovinistično miselnost so dokazali z izpadi proti slovenskim napisom (glej fotografijo!), fašistične metode pa z napadi na mirne mimoidoče Slovence (glej fotografijo!). V centru mesta sem videl poleg sedanjih italijanskih zastav tudi prejšnje monarhistične (glej fotografijo!), s katerimi so tudi manifestirali svojo politično prepričanost. Kljub vsem tem dokazom se še najdejo visoki funkcionarji anglo-amerikanske uprave, ki zatrjujejo, da je danes težko definirati, kdo je fašist, na raznih tiskovnih konferencah pa izprašujejo razni novinarji, kako bi definirali in kaj razumemo pod besedo fašist. Mislim, da kdor ima odprte oči, lahko sam vidi in najde dokaze fašističnega delovanja in je potem tudi definicija lahka, seveda, če nima čistični zapadni dopisnik fiksne prepričanosti, da fašizma več ni.

V teh dneh, ko mislijo reakcionarji, da je odločitev glede Gorice že padla, so pokazali, kako mislijo postopati z antifašisti, in Slovenci, če bi Gorica v resnici prišla pod Italijo. Vsakemu preprostemu človeku je sedaj jasno, kam je vodila in kam je privedla politika ZVU. Glasovanje v Parizu je pa jasno pokazalo, kakšne sile so dale potuho in da francoska črta ni pravična rešitev, ker je okrepila tiste sile, ki se opirajo na agresijo, kar smo videli dovolj jasno v zadnjih dneh v Gorici.

V tem je edini začasni uspeh in čudna povezanost med uspehom anglo-amerikanskega glasovalnega stroja in zapadne vojaške uprave pri nas.

Žan

Stvari o katerih je vredno razmišljati

ZVU še sedaj ni izdala zakona o izpremembi poitalijančenih imen v slovenska

Med drugimi fašističnimi zakoni, ki so ostali v veljavi na področju Julijske krajine, ki ga upravlja ZVU, je tudi zakon o izpreminjanju slovenskih imen v italijanska.

Čeprav je ZVU že zdavnaj izjavila, da bo izdala zakon, na podlagi katerega bodo tisti Slovenci, katerim so italijanske fašistične oblasti poitalijančile slovenska imena, imeli možnost, te priimke zopet izpremeniti v slovenske, tega ZVU doslej še ni storila. Ko je pred dnevi prošil na sedežu ZVU nek Slovenec, da bi mu poitalijančeno ime spremenili zopet v slovensko, so mu odgovorili, da bi mu obratno pač lahko ime izpremenili v italijansko, tega, kar on prosi, pa ne morejo.

Anglo-ameriški trusti bi radi gospodarili v Trstu

Ower Rock, pariški dopisnik agencije „Telepress-a“ poroča na osnovi virov, ki jih je prejel od konferenčnih krogov, da se imajo Angloamerikanci v vprašanje Trsta verejtno prav določene namere. Po njihovem načrtu, naj bi se pokrajina spremenila v središče, iz katerega bi vodili finančno in politično prodiranje v centralno Evropo in na Balkan.

Zaradi tega so Angloamerikanci vztrajali na diktatorskih koncesijah za guvernerja in na tem, da bi se v statut vnesle nekatere klavzule, ki bi dovoljevale anglo-ameriškim četam, da tvorijo posadko v pristanišču.

Za nikogar ni skrivnost — nadaljuje dopisnik — da se s protekcijo lokalne ZVU vršijo že močne intervencije anglo-ameriških finančnih trustov v glavne industrije Trsta. Delnice kupujejo v bankah in v tržaskih ladjedelnicah. Da bi zavarovali finančne interese so Angloamerikanci podvzeli vse, da bi dosegli odobritev statuta, ki bi uzakonil pravico stalne anglo-ameriške posadke na takojmenovanem „Svobodnem ozemlju“.

Ob 102. obletnici rojstva

Simona Gregorčiča

Odlomek iz „Izbranih pesmi S. Gregorčiča“, ki jih je uredil dr. Mirko Rupel in ki izidejo v kratkem pri Slov. knjižnem zavodu v Ljubljani.

Simon Gregorčič je prvi veliki besedni umetnik, ki ga je rodila Goriška. Ta zdrava obmejna pokrajina, stoječa na mrtvi straži slovanstva nekdanj in sedaj, se nikoli ni odtegovala slovenskemu slovstvenemu delu in imena Sebastjana Krelja, Janeza Svetokriškega ali Valentina Staniča, so častna v zgodovini našega slovstva, vendar je šele z Gregorčičem stopila v plemenito tekmo za lovorjev venec ter dala Slovincem najboljšega lirskega pesnika v 70. in 80. letih prejšnjega stoletja.

Gregorčič je kakor malokateri pesnik slovel že za življenja. Njegov sloves ni zatonil z njim, saj so danes premnoge njegove pesmi prav tako žive, kakor ob njegovem največjem uspehu, ob „zlati knjigi“ pred štiri in šestdesetimi leti. V domovinski vojni, ko so naši partizani prvič v zgodovini rešili goriške rojake izpod tujega jarma, so sredi krvavega boja v preprostih tiskarnah ponatiskovali njegove pesmi; izšla je lična jubilejna zbirka in dve knjižici z opisom njegovega življenja in dela. Narodno-osvobodilna vojska pa mu je počastila spomin s tem, da je XVII. brigado krstila za brigado

Simona Gregorčiča. In Gregorčič je vse to zaslužil, ker je pravi ljudski pesnik, saj so njegove poezije postale last vsega ljudstva: rad jih prebira, prepeva ali posluša preprost človek in izobraženec, a nekatere so celo ponarodele.

Od kod tolikšen uspeh?

Vsebinsko in snovno Gregorčič ni dal veliko izrednega, nenavadnega. Pa saj ni pesnikova naloga v bogastvu in globini misli, temveč v močnem občutju. In vsa Gregorčičeva poezija je prevzeta z globokim, toplim, iskrenim čustvom ter razodeva močno pesniško osebnost. Zlasti nas prevzame otožnost, odsev pesnikove življenjske tragike.

Druga odlika njegove umetnosti je v tem, da zna v polni meri prenašati svoje doživljanje na bralca in poslušalca. Ne zadošča mu navaden izraz, svoje čustvovanje in razmišljanje izraža najčistše s podobo: pri tem mu sega bogata domišljija najrajši v tisti svet, ki je vsakomur dostopen, v naravo ali v kmečko okolje, zakaj Gregorčič je po noiranjem ustroju do kmece ostal preprost kmet. Zato je ljudem tako razumljiv.

Gregorčičeva povezanost z ljudstvom se kaže dalje v obravnavi družbenih vprašanj, v sočutju do siromakov in izkoriščanih, v odobravanju delavskega boja. Seveda ni njegova socialna pesem borbeno ali celo revolucionarna, ker tedaj niti biti ni mogla, je pa iskrena in občutena. Še posebej pa je našega pesnika približala ljudstvu njegova domovinska pesem. V drugi polovici prejšnjega stoletja, ko so se oblikovali in rasli svetovni imperijalizmi, je vprašanje malega naroda postajalo čedalje bolj pereče. Gregorčičeva rodoljubna lirika, splošna tožna in plaha, pozneje pogumnejša, prehajajoča v politično pesem, pravi izraz našega razvoja v tistem času, nam priča, da naš pesnik ni hodil mimo

ljudstva, marveč da je stopal med njim, spremljaše s svojo liro njegovo upanje in strah, vse njegovo prizadevanje po socialni in politični svobodi.

Tako je Gregorčič v času, ko se je na Slovenskem pričela in izvedla družbena in politična ločitev, ko si je Mahnič prizadeval zavarovati reakcionarni tabor pred naprednimi idejami, a je liberalno gibanje jadralo v breznačelnost in se odtujevalo množicam, ostal zvest ljudstvu. Vanj je imel globoko vero, zato je slovenskemu ljudstvu, ljudstvu siromakov in trpinov, teptanemu v prah, preroško napovedal „vstajenja dan“. Tudi slovenska misel je jasno izražena v celi vrsti pesmi iz mladih in starejših let; slovenski rod se bo rešil spon, povzdignil se bo, vendar je treba z delom pripravljati „silno slovensko mogočnost“. Gregorčič je iz neizmerne ljubezni do ljudstva nad osebnimi čustvi postavil skupna ter tako postal njegov glasnik.

Velik del uspeha pa gre obliki njegove poezije. Vse pesmi zvenijo, pojo, so pevne kakor narodne. Vendar ni pisal ne odmevov narodnih pesmi niti ni ustvarjal v duhu narodne poezije, temveč je pel iz duše, ki je bila v temeljnih lastnostih sorodna ljudski duši. Vse to je napravilo Gregorčiča za pravega ljudskega pesnika, postal je last najširših ljudskih množic, kakor doslej noben slovenski pesnik. Prav ob njegovi pesmi je močno zrasla samozavest našega naroda, posebno pa je pesnikova zasluga, če je naše primorsko ljudstvo tako zavedno. V najhujšem zatiranju in trpljenju zadnjih desetletij je to trpinčeno ljudstvo črpalo moč in tolažbo iz besede svojega pevca. „Cena njegovih pesmi je rasla vzporedno z našim trpljenjem, njegove besede, so nam vlivale vedno novih nad in nam kazale v nove zarje“, pravi France Bevk. To je njegov kulturni in največji pomen.

Volga, simbol slovanske moči

Tudi otroci osnovne šole vedo, da je Volga glavna reka Rusije, najpomembnejša reka Sovjetske zveze in največja evropska reka. Ni pa vsakomur lahko razumeti, zakaj Rusi Volgo v svojih pesmih, posebno narodnih, tako opevajo in jo imenujejo „rodna mati Volga“. Potrudil se bom, da vam v kratkem podam skromno sliko te mogočne in z našimi brati Rusi tako povezane reke.

Volga ni pomembna samo zaradi svoje izredne dolžine, ki znaša 3690 km (tri in pol krat toliko kot Jugoslavija), ampak predvsem zato, ker daje delo in hrano ljudstvu, ki živi ob njej in njenih pritokih ter omogoča promet od morja skoraj do izvira. Ker pa je Volgino porečje s prekopi povezano s porečjem Neve, zato štejemo tudi mogočni Leningrad ob Nevi in Finskem zalivu med Volgina velepristanišča. Prav tako pa vežejo prekopi Volgo tudi s pristanišči mrzlega severa ob Belem morju.

Ker znaša višinska razlika med Volginim izvirom in izlivom samo 350 m, zato je njen tok miren in počasen, kar je velikanskega pomena za promet po njenih vodah. Pomen Volge kot prometne žile znatno dvigajo tudi številni pritoki, posebno Oka, ki je sama dolga nad 1.500 km in jo prekop veže s središčem Sovjetske zveze, Moskvo. Od izliva Oke pri Gorkem Volga silno naraste in številni otoki v njeni strugi napravijo že itak lepo reko še bolj romantično. Pri slavnem Kazanu sprejema Volga od severa mogočno Kamo, ki ji donša na sekundo ob nalivih čez 10.000 kubičnih metrov vode.

Od Kazana naprej se postavijo Volgi na pot apnenčevi griči, ki jih veletok predre in nudi potnikom zelo slikovite prizore. Na desnem bregu se namreč dvigajo nad vodo do 300 m visoke skalnate pečine, dočim se na vzhodu širi neskončna, brezbrezna ravnina.

Pri slavnem Stalingradu je Volga široka že do nekaj kilometrov; tu se pa razcepi v več rokavov, ki njene vode izlivajo v Kaspisko morje.

Volga je ponos Sovjetske zveze. Današnja napredna sovjetska tehnika si neprestano prizadva, da bi ta veletok še bolj izrabila za namakanje, v prometne in druge vrhne.

Res je, da Volga pozimi ni plovna, zato pa spremeni led njeno površino in površino pritokov v prave veleceste, po katerih se vrši promet s sanmi po vsej ogromni ravnini evropskega vzhoda.

Razen potnikov se prevažajo po Volginem porečju posebno tako blago, ki ga v velikih množinah ceneje prevažamo po vodi, kakor z železnice; taki predmeti so posebno petrolej, les, ribe, kovine in kovinski izdelki, kože, razna olja, sol in žito. Ta promet oskrbuje danes na tisoče parnikov in vlačilcev.

Milijoni Rusov se hranijo z ribjim bogastvom Volge. V Volgi in njenih pritokih vlove letno do 180 milijonov kg rib v vrednosti nekaj milijard dinarjev. Kaviar, znano rusko delikateso izdelujejo iz jajčec beluge, več metrov dolge ribe iz Volge.

Zgodovina naseljevanja ob Volgi

Predno so Slovani zasedli dežele ob Volgi, so na jugu hrumeli preko nje Huni; z njimi pa so prišli še drugi mongolski narodi, ki so prinesli toliko gorja Evropi. Na jugu se je nato razvil imperij Kazarjev, velik del ostalega Volginega ozemlja pa so dolgo časa obvladovala razna fimska plemena. Rusi so prodirali počasi ob Oki proti Volgi. Vse njeno ozemlje, gosto prepreženo s počasi tekočimi plovnicami, so na gosto zasedli. Odrivali so fimska plemena in se trdno usidrali ob teh rekah, kjer so se pričeli baviti s poljedelstvom in trgovstvom. Ustanovili so več dobro utrjenih mest in polagoma so prodrli do izliva Oke v Volgo. Zasedli so deželo ob njej in pričeli osvajati dežele proti vzhodu na obeh bregovih Volge. S tem so se tako utrdili in povečali, da jih strašni čas, ko so v Evropo prodrli Mongoli, ni uničil. Mongolska povodenj je bila tako grozna, da je premnoge narode popolnoma izkoreninila in uničila. Ruse pa, ki so bili že trdno usidrani v svoji zemlji in mnogoštevilni, so Mongoli samo začasno podjarmili in zaustavili njihov pohod ob Volgi navzgor. Trajalo je nato še dvesto let, da so Rusi prodrli ob veletoku proti vzhodu in zavzeli Kazan, kjer jim je Volga poka-

zazala pot do toplejšega juga. Sedaj je bila pot za njihove velike trgovske in bojne čolne prosta. Trgali so verige in v osmih letih so prišli do samega Astrahana. Volga je postala središče in izhodišče za napredovanje na vseh straneh. Od tod so sedaj pričeli prodirati proti gornjemu Uralu, proti Sibiriji in pred vsem proti Črnemu morju, kjer so se najprej polastili Azovskega morja in polotoka Krima. Tako se je Volga najtesneje povezala z ruskim narodom in kakor jo sodi po tem, da leži preveč na severu in vzhodu Rusije, se silno moti glede njene važnosti. Tako so jo podcenjevali tudi Nemci, ko so zasedli velik del zapadne in južne Rusije ter prodrli že pred samo Moskvo. Misli-

li so, da jim je sedaj pot do Urala odprta. Toda zadaj je utripala glavna žila Rusije, Volga, tem silnejše in pošiljala po svojih mogočnih vodah pomoč junaški armadi branilcev. In značilno je, da so Nemci ravno ob Volgi, pri Stalingradu, ki leži za nekega že malone ob navidežno redko naseljenem vzhodu v Azijo, doživeli oni strahotni poraz, ki je bil pričetek njihovega pogina. Volga, rodna mati, je dala junakom silovito moč, da so strahotno udarili po sovražniku in ga zapodili v tak beg, da se je končal šele v samem Berlinu, kjer se je nasilnež v svojih lastnih razvalinah zgrudil popolnoma zmlet in uničen od sil, ki so zrastle ob Volgi in njenih veličastnih dotokih.

Na planete

☆ ☆ ☆ s pomočjo
☆ ☆ atomske
☆ ☆ energije

Stara kitajska zgodovina pripoveduje zgodbo o mandarinu Wan-Tonu, ki si je dal pritrčiti na svoj zlati prestol 47 raket in jih prižgal vse naenkrat v upanju, da ga bo vrglo v nebo. Ko se je dim razkasil, ni bilo ne mandarina, ne prestola; če je priletel v nebo, pripovedka ne pove.

V Grčiji so se prav tako ukvarjali z mislijo, da bi letali na hrbtu orla po nebu. In te sanje so prehajale od roda v rod prav do današnjega dne, ko je znanost ta problem rešila. Odgovor na vprašanje, ali bo možno odleteti z zemlje na kakršenkoli planet, pa moramo iskati na področju matematike, fizike, kemije, medicine, kratkoma, ta problem bo rešila le znanost bodočnosti.

Predvsem lahko ugotovimo, da so že vzpostavili zvezo s telesi izven zemlje. Laboratorist Evan v USA je vzpostavil prvo zvezo z luno s pomočjo elektromagnetnih valov.

Ta uspeh je takoj rodil posledice. Predsednik neke ameriške znanstvene družbe, ki se bavi s problemi meseca, je takoj postavil vprašanje, kdo bo lastnik meseca. Amerikanci pravijo: če bo komu uspelo priti na mesec, morajo biti prvi Amerikanci, ker je po vsej verjetnosti mesec zelo bogat na raznih rudah.

Danes sicer ameriški kapitalisti bolj grozijo deželam na zemlji z atomsko bombo, vendar so pa govorili že o tem, da bi tudi mesec bombardirali z atomskimi bombami, kar kaže, da ne mislijo ostati z mesecem v prijateljskih odnosih.

O potovanjih na planete pa ne razmišljajo samo v Ameriki, temveč so tudi v Franciji ustanovili posebno družbo, ki se bavi s temi vprašanji. Predsednik te družbe je profesor Ananov; ta profesor je dal več izjav o bodočih potovanjih na planete. Dejal je, da potovanje na planete ni več daleč, zaradi novih odkritij na področju znanosti. Med ta odkritja spada predvsem izum radarja in atomska energija. Fiziki so ugotovili, da valovi oddani z določeno silo, prekoračijo zemeljsko atmosfero, iz česar sledi, da obstaja možnost, vzpostaviti zvezo med svetovi z valovi.

To pa še ne pomeni, da bo lahko že človek odletel z raketo na planet. Do uresničenja te zamisli bo morala znanost še mnogo napredovati. Znanstveniki izdelujejo model vse-mirske rakete, ki bo razstavljen v Parizu v palači za nove izume.

Nekateri učenjaki zatrjujejo, da bodo lahko že bolj konkretno mislili na potovanje na planete, ko bodo zgradili prvi motor na pogon z atomsko energijo. Prvo raketo bodo poslali brez potnikov. Vozil jo bo radar, tako, da bo raketa obletela luno in naredila fotografije na tistem delu lune, ki ni nikoli obrnjen proti zemlji.

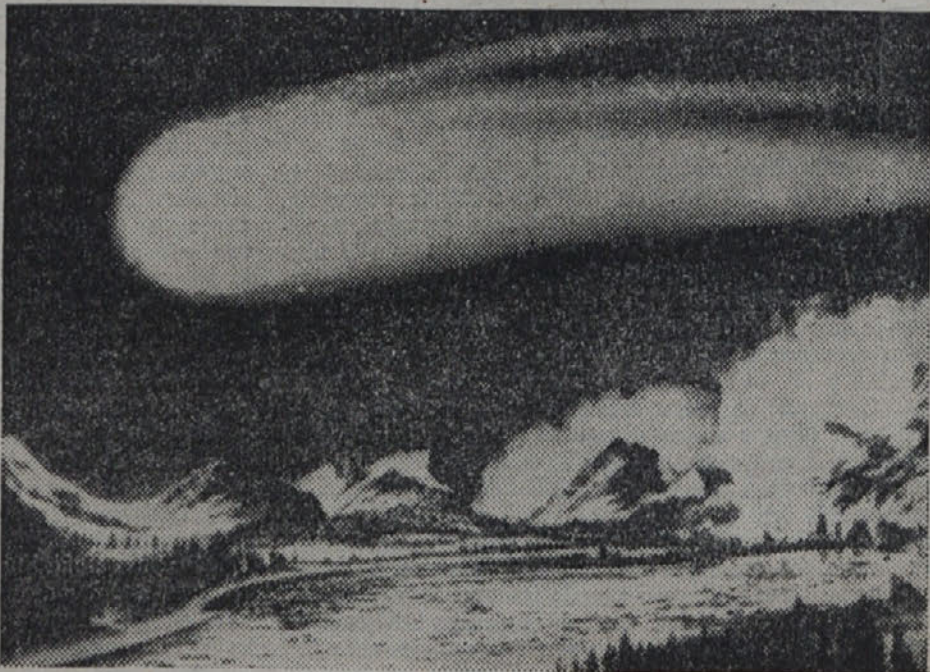

Raketa leti proti luni

Mnogo se zanimajo tudi za Mars, o katerem vemo, da ga obdaja zrak in da ima letne čase kakor zemlja. Na Marsu je le nekoliko nižja temperatura kot na zemlji, je pa skoraj gotovo, da živijo na tem planetu živa bitja.

Če se bo znanosti posrečilo zgraditi raketo, ki bo odšla v vesolje in se bo tudi vrnila, bo to gotovo pomenilo ogromen napredek, kajti prišlo bo do novih odkritij na področju astronomije in ostalih znanosti. Predvsem bi dobili popolnoma drugačen pogled na vesolje z lune, ki je brez atmosfere in bi tako lahko opazovali nebesna telesa brez motenj, ki jih povzroča zrak.

Predvsem pa upajo, da bo prišlo do napredka tudi v tej smeri, če bo človeštvo izkoristilo vse izsledke znanosti med vojno v interesu človečanstva in ne tako kot se sedaj dogaja, ko so se polastile iznadbe atomske energije kapitalistične in imperialistične skupine in grozijo, da bodo uporabile to iznajdbo za novo vojno, to se pravi, za novo uničevanje človeških dobrin.

Nekaj zanimivih pogledov v različne vede

Črnci v Zedinjenih državah

Po neki najnovejši statistiki je dandanes v Zedinjenih državah S.A. nič manj ko 12 milijonov črncev (1790 jih je bilo le 700.000). Ker je skupnega prebivalstva približno 105 milijonov, pride en črnc na sedem belokožcev. Do leta 1862. so živel v skrajni revščini, sedaj jih ima že en milijon svoje farme (kmetije).

Čistost svinca

Svinčene cevi vodovoda v Pompejih izza Kr. r. se ponašajo skoraj s popolno čistoto (99,3%). Svinčena krsta iz zgodnje krščanske dobe, dobljena v Dalmaciji, ima celo 99,8% svinca. Iz tega se vidi, na kakem višku je bilo kovinarstvo pri starih narodih.

Delovanje veke

Do 20. leta tisenemo z očmi v eni minuti približno tolikokrat, kolikor let imamo. Nato se skrči to število na 7, po 60. letu tisenemo še redkeje. Tudi pri branju se krči število, prav tako pri telesnem naporu ali pri trajajoči bolečini.

(Nadaljevanje s prve strani)

zaprli, se ne deluje. Vse kaže, da se bo lahko v prihodnjem soškem letu počevalo zgodovino osvobodilne borbe, pripravljajo namreč stotnik Simon, častnik Zavezniške vojaške Uprave za šolo s profesorjem Barago, ki je bil v Ljubljani zaradi kolaboracionizma obsojen na smrt. Stotnik Simon mi je zelo vpljudno razložil, da ne bo kot dober Amerikanec nikoli dovolil, da bi učitelji širili med mladino komunistične ideje.

Razmere, v katerih živijo Italijani in Slovenci v jugoslovanski okupacijski coni so povsem drugačne. V coni „B“, ki jo upravlja jugoslovanska vojaška uprava, ni več brezposelnosti in dela za obnovo so v polnem teku; pri teh pomagajo z navdušenjem Slovenci in Italijani. Plače delavcev na Reki so za 25% večje od plač tržaskih delavcev. Razen tega pa je sedaj v Trstu 30.000 brezposelnih. Italijani, ki prebivajo v coni „B“, uživajo vse pravice. Reski prefekt je Italijan; na Reki je sedaj več italijanskih srednjih šol kot pa jih je bilo za časa fašizma. Razen tega je na Reki italijansko gledališče in italijanska glasbena šola. Kljub težkočam v katerih je še Jugoslavija je vendar vlada odobrila 100 milijonov lir za obnovo dela v coni „B“. Vsi, Slovenci in Italijani, so zelo zaskrbljeni zaradi bodočnosti Trsta, če bodo na konferenci sprejeli anglo-ameriške predloge. Njihovo mnenje je, da bi Trst v tem primeru popolnoma propadel. Angleži in Amerikanci se ne zavedajo, da bi na ta način onemogočili življenje tržaskemu prebivalstvu, posebno pa delavstvu.

Iz vsega, kar sem imel priliko spoznati in videti med svojim bivanjem v Trstu, sem prišel do prepričanja, da je edina pravična zahteva glede Trsta in Julijske krajine jugoslovanska.

GOSPODARSTVO

Tržaški železniški promet v prvem polletju 1946

Tržaški železniški promet od januarja do julija 1946 je pokazal naslednjo sliko:

	ton
Promet z Jugoslavijo	509.950
Promet z Avstrijo	232.927
Promet z Italijo	203.772
Promet s Čehoslovaško	49.032
Promet z Madjarsko	6.070
Promet s Švico	363
Skupaj	1.002.124

Bežen pogled na te številke nam pove, da se je začel tržaški promet ugodno razvijati. Mrtvilo, ki je vladalo v prvih mesecih po vojni zaradi neorganiziranosti prometnih zvez, pomanjkanja voznega parka in drugih gospodarskih razlogov, je že premagano in stanje se je začelo postopoma popravljati.

Drugo važno dejstvo, ki ga kažejo te številke z vso jasnostjo je, da ima največji delež v tržaškem železniškem prometu Jugoslavija. Na to državo odpade 509.950 ton, ali polovica celokupnega prometa. Ta številka bi morala biti še večja, če upoštevamo, da je v promet z Italijo vračunan tudi promet z Julijsko Krajino, ki vsekakor ni Italija. Nimamo podatkov, koliki del „italijanskega“ prometa odpade na Julijsko Krajino, toda računati moramo, da mora biti velik, ker je ta pokrajina v glavnem vezana na Trst.

Dejstvo, da odpade na Jugoslavijo vsaj polovica vsega tržaškega prometa nesporno dokazuje, da je Trst vključen v jugoslovanski promet in da služi predvsem gospodarskim potrebam Jugoslavije.

Za Jugoslavijo ima največji delež Avstrija s približno 23 odstotki. Za njo pridejo Italija z 20, Čehoslovaška s 5 in nato Madjarska in Švica z minimalnim procentom. Ako izvzamemo Italijo, vidimo, da ima naravno tržaško zaledje, ki ga tvorijo predvsem Jugoslavija, Č.S.

Vestnik:

Emisija provizorične valute v Trstu

Pariz, 9. oktobra. — Kakor se je izvedelo iz Pariza, so verjetno prišli v Julijsko krajino gospodarski strokovnjaki Organizacije združenih narodov, z namenom, da proučijo načrt tržaškega statuta kot ozemlja, ločenega od Italije. Proučuje se vse gospodarske in finančne probleme, vendar podrobnosti trenutno še niso znane.

Vé se samo to, da bodo težko sklenili karkoli, pa čeprav samo provizorično, pred ratifikacijo mirovne pogodbe.

Zato je težko reči, v koliko naj se verjame glasovom, ki trdijo, da bo ZVU dala v promet specialne provizorične bankovce, da bi na ta način Trst ločili od italijanskega finančnega sistema še predno bo proglašena svobodna tržaška država.

Neka zelo znana osebnost iz tržaškega industrijskega sveta se zdaj mudi v Parizu v razgovoru z eksperti mirovne konference o načinu, kako naj se loči tržaške ladjedelnice od tržiških.

R., in Avstrija v prvem polletju 1946 skoraj 80 odstotkov tržaškega prometa. Iz tega nujno sledi vloga, ki jo ima Trst za gospodarstvo tega dela Evrope.

Ko presojamo delež Jugoslavije v tržaškem prometu, moramo upoštevati, da Jugoslavija ni prevzela samo največ blaga po tržaški železnici, ampak, da se je skoraj ves promet v daljino tržaško zaledje vršil po njenem ozemlju, to je po progi Trst, Postojna, Ljubljana in dalje.

Večino tržaškega prometa predstavlja blago, ki ga pošilja UNRRA. Res je, da so te pošiljke začasnega značaja, toda to ni v nasprotju z našo trditvijo, da je sedanja slika tržaškega železniškega prometa značilna za povezanost Trsta z njegovim zaledjem. Samo dejstvo, da je UNRRA blago poslano preko Trsta, dokazuje, da je ta pot najbolj primerna in gospodarsko najbolj rentabilna. Jasno je, da ne moremo napraviti iz prometne statistike enega polletja trajnih zaključkov o prometni orientaciji Trsta. Naše številke samo potrjujejo resnico, ki je potrjena s številnimi podatki, da je Trst kot gospodarsko središče nujno povezan z Jugoslavijo.

Uporaba umetnih gnojil

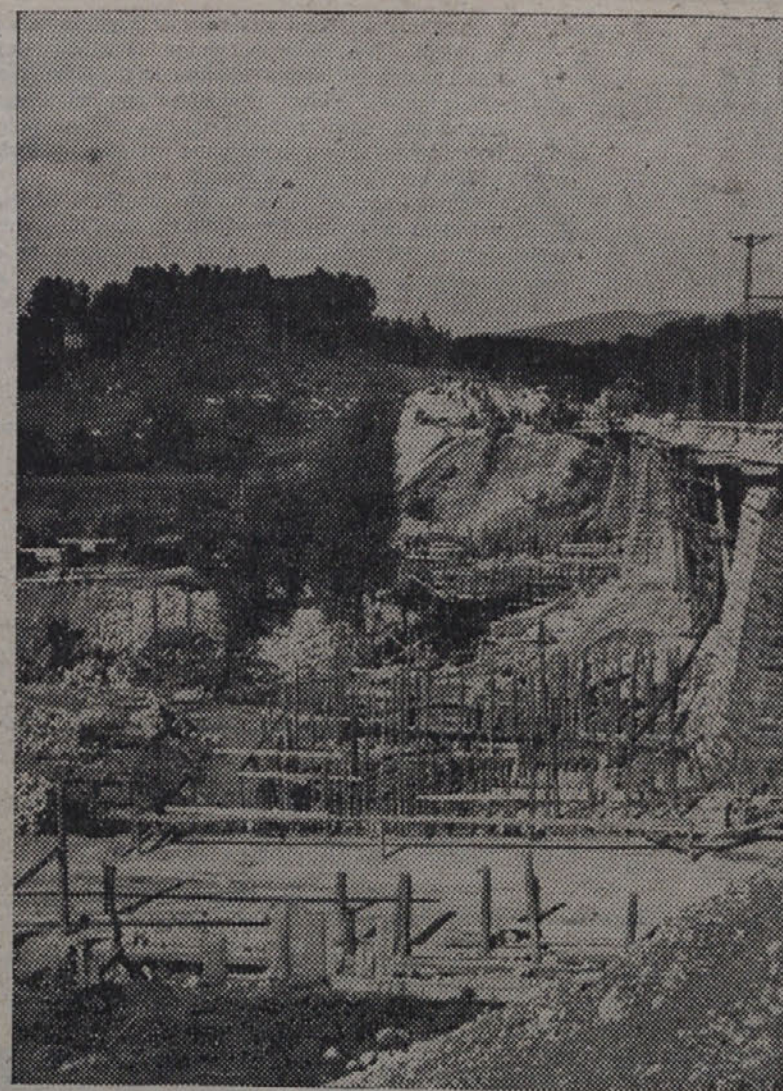
Dušikova umetna gnojila

Apneni dušik (kalcijev cijanamid). Pri izdelavi (fabrikaciji) tega gnojila se izkorišča dušik iz ogromne, neizčrpne zaloge — iz zraka (vemo namreč, da 4/5 zraka sestavlja dušik). Izdeluje se v tovarnah na ta način, da se spusti močno strujo zraka na karbid (apnenec ogljik), segret v posebnih pečeh, ali pa na segrete oglje in apno.

Apneni dušik vsebuje 14% dušika. Podoben je Tomasovi žlindri (temnosiv prah). Dušik v apnenem dušiku rastline ne izkoriščajo takoj, kakor dušik n. pr. v čilskem solitru. Mora se popreči v zemlji razkrojiti in spremeniti v bolj enostavno snov, katero potem rastline upijajo. Pri uporabi tega gnojila moramo paziti, da ne pride v direkten dotik s koreninami rastlin ali pa z listjem, ki je še vlažno od rose ali dežja. Tudi očem, nosni sluznici in grlu je to gnojilo zelo škodljivo (kot živo apno — saj je sestavljeno deloma iz živega apna). Trosi se pred setvijo in se tudi dobro premeša z zemljo. Če ga trosimo, spomadi po žitu, je priporočljivo, da ga premešamo z drobno zemljo ali s peskom in to 3—4 dni pred uporabo. Kalcijev cijanamid se je zaradi svojega velikega odstotka apna prav dobro obnesel povsod na Primorskem. Nekateri naši kmetje so prepričani, da pravočasna uporaba tega gnojila uničuje razen mrčes v zemlji. Dokazano je, da uničuje strune in zelo škoduje razvoju ličink majskega hrošča (ogreca), kateri je letos povzročil veliko škodo, krompirjem nji-vam. Na 1000 m² uporabimo navadno 15—20 kg tega gnojila.

Amonijev sulfat (solfato amonico). Velike količine tega gnojila se dobi kot sekundarni produkt v tovarnah plina za razsvetljavo ali pa z apnenjem organskih snovi. Če se amonijaku dolije žvepleno kislino, dobimo — amonijev sulfat.

Danes izdelujejo to gnojilo v veliki količini z zelo izpopolnjenimi sredstvi. Sama Anglija ga je pred vojno proizvajala okoli 300.000 ton letno. A sulfat vse-

V Prestranku v coni B z udarniško naglico obnavljajo most

buje do 21% dušika, katerega pa rastline ne izkoriščajo takoj. Trosi se pred setvijo. To gnojilo je najbolj priporočljivo za lahko, propustno zemljo; v težki zemlji se zelo počasi razkroja (nitritificira). A. sulfat je zelenkasto bela

Fosforna umetna gnojila

Superfosfat Med vsemi fosfornimi gnojili je pri nas najbolj znan superfosfat. Ta se pridobiva iz rudnin (mineralov) fosfatov. Rusija ima neizčrpne rudnike fosfatov, za njo pa pride Francija in nekateri afriški predeli Italija. Je po naših travnikih poizkušala gnojiti s fino zmleto naravno rudo, fosforitom, vendar so se ti poizkusi slabo obnesli. Fosfor je v fosfatih tako povezan z apnom, da se v zemlji zelo težko in počasi razkroja in na ta način imajo rastline od te rudnine malo koristi. Če pa na fosfate vplivamo z žvepleno kislino, dobimo tako obliko kalcijevega fosfata, ki se v zemlji lahko razkroja. Odstotek fosforja (prav za prav fosforne kisline) v superfosfatu je različen, kar je odvisno od kvalitete rudninske snovi in od načina proizvodnje: v glavnem na ima približno 14% raztopne fosforne kisline.

Kakšen pomen ima za naše kraje gnojenje s fosfornimi umetnimi gnojili? Po vseh naših njivah in travnikih na splošno primanjkuje fosforja, brez njega pa, kot vemo, rastline ne morejo živeti. Do velikih enotnih pridelkov žita, kornice, sadja je bilo mogoče priti edino z uporabo fosfornih umetnih gnojil. Redke so naše vasi, kjer ni še nihče poskušal superfosfat na svojem travniku. Posebno pohlepne po fosforju so stročnice (leguminoze) katerim pa navadno ne primanjkuje dušika. Stročnice (detelja, lucerna) se po gnojenju s fosfornimi gnojili tako močno razvijajo in zrastejo, da izgleda, kakor bi po travnikih na novo posejali te rastline. Superfosfat deluje počasi, zato ga moramo pravočasno uporabiti. Ne smemo se pa bati, tudi če potro-

sol; na 1000 m² se ga uporablja 15—20 kg. Vredno je še omeniti, da to gnojilo ne vsebuje apna in ni priporočljivo za kislila zemljišča (na vlažnem svetu in sploh njive v nižinskih legah, kjer raste kislica, preslica, praprot in še nekatere druge karakteristične rastline kislil, na apnu siromasnih zemljišč).

simo to gnojilo — posebno po travnikih in sadovnjakih — badiš v nepravem času. Učinek se bo gotovo poznal naslednje leto. Žitu gnojimo s superfosfatom navadno pred setvijo v jeseni. Po travnikih trosimo superfosfat pozno v jeseni ali v zimi. Na 1000 m² porabimo navadno 40—50 kg tega gnojila.

Dr. F. J.

Gnojenje sadnega drevja

Vprašanje: Kdaj in kako gnojimo sadnemu drevju?

Odgovor: Najprimernejši čas za gnojenje sadnemu drevju je jesen. Spomladi gnojimo le z gnojili, ki so lahko raztopljiva, to je: z umetnimi gnojili in gnojnicami. Gnojnico pa rabimo tudi za časa rasti, ampak samo do meseca junija in ne pozneje.

Gnojimo pa na ta način da zafrosimo gnojila po vsej površini zemlje izpod drevesnih kron in ga podkopljemo. Ta način se izvaja predvsem pri mladem drevju. Pri starejšem drevju pa izkopljemo izpod roba krone 50—70 cm širok in 30—40 cm globok jarek, vanj nasujemo gnoj in ga zasujemo. Z gnojnico pa polijemo celo površino izpod krone ali pa izkopljemo v razdalji 1,50 m v obliki trikotne luknje ter jih napojimo z gnojnico. Ker gnojnica ne vsebuje fosforne kisline, damo na vsakih 1000 l gnojnice 8—10 kg superfosfata in dobro pomešamo. Če pa nimamo superfosfata gnojimo jeseni ali pozimi z lesnim pepelom. Popolno gnojenje sadnega drevja izvajamo vsaka 4 leta. Vmes pa gnojimo z gnojnicami ali z umetnimi gnojili.

Ameriška posojila

V dnevnem časopisu večkrat čitamo, da Združene države Amerike dajejo posojila tej ali oni državi. Sprašujemo se, ali delajo to iz človekoljubja ali pa z določenimi gospodarskimi in političnimi nameni. Jasno je, da hoče Amerika na ta način dobiti kontrolo nad gospodarstvom držav, ki jih je vojna uničila ali vsaj izčrpala. Poleg tega pa je še razlog, ki ga je treba razložiti s številkami.

Leta 1932 je bil ameriški kapital izkoriščen samo za 45,6 odstotkov, kar pomeni, da je ves ostali del ležal mrtev in ni služil produkciji. Leta 1939 je bil izkoriščen za 61 odstotkov. Tega leta je imela Amerika 7,5 milijonov brezposelnih.

Med vojno je bil ves kapital zaposlen in je celo narasel za 40 odstotkov. Produkcija se je več kot podvojila. Število oseb, ki so bile zaposlene v produkciji in v vojski se je dvignilo za 20 milijonov. Država je bila največji kupec. Skoraj tri četrtine produkcije je šlo za državna naročila. Dividende trustov, ki so leta 1939 znašale 9,3 milijarde dolarjev, so skočile leta 1944 na 24 milijard.

Ko se je vojna končala, je bilo konec tudi temu zemljskemu raj. Začetkom tega leta je imela Amerika že 4 milijone brezposelnih, sredi leta pa 6 milijonov. Če bo šlo tako naprej, jih bo imela leta 1947-49 od 13 do 20 milijonov.

Ameriški delavci zaslužijo tretjino manj kot med vojno, ker so odpadle nadure in ker se je zmanjšala proizvodnja. V februarju je staklo vsak dan povprečno 1.500.000 delavcev.

Edni izhod iz položaja je ta, da Amerika producira čim več. Toda ameriški gospodarski sistem ne trpi, da bi se proizvajalo preveč za domače potrebe. Zaradi tega je treba izvažati. Toda kam, ko je skoraj ves svet izčrpan in ne more plačivati? Zaradi tega mora Amerika posojati dolarje, da bi drugi mogli kupovati njeno blago.

Amerika torej ne daje posojil iz človekoljubja, temveč zato, ker mora za vsako ceno proizvajati, da bi se izognila krizi, ki ji preti.

Suetovalec odgovarja:

Kako se pripravlja kompost

Vprašanje: Kako se pripravlja kompost, ako se nima gnojila debele živine?

Odgovor: Kdor nima debele živine, ima pa prašiče, smeti in greznico, si pripravi kompost na sledeč način:

V vrtu ali na njivi se izkoplje dovolj široka in približno 1 m globoka jama. V jama se nasuje najprej smeti, na katere se potrosi neoljnat apneni dušik, nakar se to pokrije z zemljo in polije z greznico, na katero se zopet napelje smeti, posuje z neoljnatim apnenim dušikom in pokrije z zemljo in tako naprej, dokler se jama napolni. Nato se izkoplje drugo jama ter se nadaljuje s sestavljanjem komposta v drugi jami, dokler oni v prvi jami dozoreva.

Kdor pa ima prašiče, ta uporablja tudi gnoj iz svinjaka; ako nima mnogo smeti, lahko opusti uporabo neoljnatega apnenega dušika, je pa priporočljivo uporabljati ga, ker pospešuje dozorenje komposta.

Ko je kompost dozorel, se ga uporabi na ta način, da se ga potrosi na njivo ali vrt in zakopje kot ostali gnoj.

Monec grofa Montekrista

Tako je minilo nekaj let. In nekoč se je zgodilo nekaj nenadnega in povsem nepričakovanega. Miškin, ki so ga klicali Petjka, je srečal Galjo na ulici, a ko jo je hotel potegniti za čop kakor po navadi, je nenadoma začutil v srcu neko bolešno hrepenenje. Pred njim je stala vitka, zagorela in lepa, da, lepa deklica. Prav nič ni bila več podobna prejšnji Galki, ki je bila kakor ostali paglaveli. Tudi ona je bržčas začutila, da se je z njenim sovratnikom in prijateljem zgodilo nekaj, česar prej ni bilo. Tista izprememba pa je bila v nekem zagonetnem odnosu do nje, do njenih petnajstih let, njene živobarvne obleke in prve pričeske, ki ji jo je danes napravila nekako za šalo njena starejša sestra.

— Zdravo, Petja, — je rekla tiho in rdečica ji je pokrila obraz.

— Zdravo, — je odgovoril z nekakšnim basom Miškin in ji postal roko.

Po tem srečanju sta bila večkrat skupaj, toda v njiju odnošajih je nastala popolna izprememba. Ko sta se srečala z očmi, sta bila v zadregi, prav tako, ako sta se med vnetim igranjem ali na sprehodih dotaknila drug drugega. In če se nista videla dva dni, jima je bilo težko.

Minilo je nekaj mesecev. Nekoč pozimi je Miškin (tega dneva ne bo nikoli pozabil) predlagal Galji, da bi se šla smučati. Oba sta se znala izvrstno smučati in v prejšnjih časih sta pogosto hodila na take izprehode. Ko pa je Galka zdaj slišala njegov predlog, je ne da bi vedela zakaj, zardela in tiho zašepetala samo eno besedo: »Dobro«.

Uro pozneje sta že bila na visoki Zeleni gori, dvigajoči se nad jezerom, ne daleč od mesta.

Stala sta na vrhu in dolgo gledala na široko, pod njima razprostirajočo se molčečo in s snegom pokrito jezero, na vijoličasto megleno tančico, ki se je iskrla v žarkih mrzlega sonca. Še nikoli se jima svet ni zdel tako velik in tako radosten.

— No, ali se poženava navzdol? — je vprašal končno Petja.

— Pa se dajva, toda jaz naprej! — je odgovorila deklica.

Galja se je prepirala, da so smuči dobro privezane in stopila je na rob pobočja, ki je bil skoraj navpičen prepad. Pogledala je dol, kamor bi se morala pognati in prvič v življenju je začutila vrtoglavico. Zardela je, ko je pomislila, da bi Petja utegnil zapustiti njeno negotovost in celo misliti, da jo je strah. Zavriskala je, se pognala in zadržala navzdol. Toda v naglici in ne računajoč na sunek, ni vzdržala ravnotežja in zvrnila se je na bok. Naravnost proti njej je dirjal z vrha Petjka. Še trenutek, in njegove smuči bi razkalele njen obraz. Toda v poslednjem hipu je z velikim naporom mišic povlekel smuči iz globokega žleba, jih zaobrnil navzkriž in zaustavil svoj bliskoviti tek. Počutil je in se skrbno sklonil k prestrašeni Galji, ki je še vedno ležala na snegu. Deklica je imela zaprte oči, ko pa je začutila njegovo bližino, jih je polagoma in na široko odprla. V teh očeh je deklet bral takšen izraz nežnosti, ljubezni in hvalečnosti, da jo je poljubil na ustnice, da sam ni vedel, kako in zakaj. Ona je povesila trepalnice in mu vrnila poljub.

To je bil prvi poljub v življenju obeh.

Ko je Petjka naslednjega dne prišel h Galji na dom, mu je mati rekla, da ima Galja zdaj nujno delo in da ne more ven k njemu. Samoljubni Petjka se je tedaj zaklet, da ne pojde več z njo na »izprehode«. In zares, ko jo je srečal na ulici, jo je od daleč pozdravil z nameranim ravnodušjem. V njej je zakipelo in pri prihodnjem srečanju mu sploh ni odzdravila. Njihova pota so se razšla.

Galja je nadaljevala učenje v šoli in še vedno sodelovala v komsomolu. Petjka je pustil učenje in se vdal potepanju. Leto pozneje je bil prvič obsojen zaradi pouličnega tepeža.

Tako se minila še tri leta. Galja je po dovršeni desetletni šoli ostala pri komsomolskem delu v mestnem komitetu. Miškin je postal straž mestne milice in se zdaj pa zdaj vdal pretepaštvu in razbrzdanosti. V vsem tem času je srečal Galjko nekajkrat na ulici, a je ni nikoli več pozdravil. Ko jo je nekoč srečal, se je naredil celo pijan, da sam ni vedel zakaj, in hripavo in iz vsega grla zakrožil neko popevko.

In nihče ni vedel, da se je strah mesta »grof Montekrista«, z bridkostjo in nežnostjo spominjal, če je bil doma, ali kadar je prestajal kazen v ječi, čudovitega zimskega dne, zasneženega jezera, meglene tančice in njegovih bregov in toplih, pohlevnih ustnic svoje prve ljubice.

Trubnikov, ki je ostal v Ensku, je sedel zaradi posilstva mladoletnih. Trubnikov oče je bil svoj čas ustreljen zaradi sodelovanja z bando belih, ki je delovala v tem rajonu leta 1940.

Trubnikov je bil razuzdanec majhne postave, majhnih, begajočih oči, debelih, vedno vlažnih ustnic, ki jih je imel navado brisati s hrbtom roke. Njegov zabuhli, babji obraz je bil videti vedno zaspan in samo zamaščene, neprestano sem in tja švigajoče oči so pričale, da tli v tem lehem telesu nenehoma nečisto, tatinsko, nebrzdano poželenje.

Trubnikov se je neopazno izmuznil od drugih jetnikov v tistem trenutku, ko so planili na feldvevebla, ki je ubil deklico. Najprej se je skrival umaknil za ogel, nato pa je stekel, kar so ga noge nesle.

Na križišču je Trubnikova ustavila nemška patrulja in oddali so ga na poveljstvu. Zjutraj so ga zaslišali. Zasliševala sta ga dva oficirja, od katerih je eden govoril rusko.

Trubnikov se je opravičeval in pripovedoval, da so njegovega očeta ustrelili, ker se je boril proti sovjetski oblasti in da je bil tudi sam obsojen na ječo. Hotel je zamolčati zločin, zaradi katerega je bil obsojen, toda med listinami, ki so jih našli pri njem, ko so ga prijeli, je bil tudi prepis razsodbe. Oficir, ki je govoril rusko, je prebral razsodbo, se zasmeljal in nekaj rekel drugemu oficirju. Šepetala sta nekaj med seboj, nakar je prvi rekel Trubnikovu:

— Tole smo sklenili, Trubnikov. Potrebujemo zanesljivega človeka, ki bi mu nemška oblast mogla zaupati. Sodeč po prvem vtisu, bi bili vi za nas primerna oseba. Potrebujemo župana, mestnega načelnika, kratka gospodarja mesta. Ako ste pripravljeni pošteno sodelovati z nemškimi oblastvi, z vojaškim poveljstvom, tedaj Bog daj srečo! Ali me razumete?

— Razumem, gospod oficir, — je zajecel Trubnikov z odkritim začudenjem zaradi tega, kar so mu predlagali. — Iz vsega srca se zahvaljujem za čast. Kar se tiče moje predizobrazbe moram povedati, da sem dovršil samo nekaj razredov. Dalje nisem prišel, ker so zvedeli o mojem očetu.

— Ni treba, da se sramujete zaradi vašega očeta, — je prijazno rekel oficir. Po vsem sodeč, je bil vaš oče poštenjak. Prevzemite delo in mi vam bomo pomagali.

Naslednjega dne so lepaki nalepljeni po mestu, naznanjali ukaz o imenovanju Stepana Semjonoviča Trubnikova za župana mesta Enska. V ukazu je bilo rečeno, da mu nemško poveljstvo poverja vso civilno oblast in organizacijo javnega reda.

Tako je Trubnikov prevzel svojo novo nalogo. Začel je s tem, da je izdal Nemcem sovjetske delavce in njihove družine, ki niso utegnili zapustiti mesta za časa. Na njegove ovadbe so prve dni obesili na trgu nekaj ljudi, ki niso ničesar zakrivali.

Nato je bila razglašena mobilizacija prebivalstva za »obrambna dela«. Pobirali so tudi bolnike, starce in mladoletne otroke. V skupinah so jih gonili v varstvo straž čistit cest in kopat jarke. Ljudem so pobrali vsa živila in v mestu je zavladala lakota.

Trubnikov si je veliko prizadeval, da je organiziral dve javni hiši za nemške vojake in častnike in nasilno določil za te beznice nekaj desetih žensk in deklet.

Skratka, začel se je pristni nemški »red«.

Vsi ti ukrepi so imeli namen zlomiti vsak duh upornosti mestnih prebivalcev. Nemška oblastva, ki so bila zadovoljna s prizadevnim županom, so računala s tem. Tem bolj čudno se jim je zdelo to, da jim je vsak dan prinesel nove dokaze, da obstaja v mestu neka dobro prikrita tajna in pri tem prav aktivna organizacija, ki je bila v borbi proti Nemcem in njegovim klečeplaznim hlapcem. Sleherni dan je »ruska policija« trgala z mestnih plotov na desetine listkov in pozivov prebivalstvu na borbo proti okupatorju. Lepaki so razkrivali sramotne izdajalce in lažnivo nemško propagando. Ponoči je neko napisal na vrata mestnega gasilskega doma s kredo kratko vsebino poročila Sovjetskega informacijskega urada.

Nemci so postavili k tem vratom nočno stražo, toda zjutraj po prvi noči so našli stražo zaklano, na vratih pa

se je svetilo belo pisanje naslednjega poročila Informacijskega urada. V zvezi s tem je gestapo prišla in postrelila še nekaj desetih ljudi, toda tudi to ni nič pomagalo.

Mestece je živelo neko čudno, dvojno življenje. Podnevi je bilo to običajna, po Nemcih okupirana točka. Po ulicah so s težkimi koraki škornjali nemški vojaki. Na magistratu se je šepiril Trubnikov s svojimi uradniki, ki so bili izbrani iz vrst razne sodrge. Na zidovih so se vrstili ukazi vojaških oblastev in »mestne uprave« kakor tudi grožnje o streljanju. V javnih hišah so se zabavali gosposdije oficirji, mudeč se v njih skoraj do jutra. Po šesti uri je bil promet po ulicah za civilno prebivalstvo prepovedan.

Čim se je znočilo, so si Nemci bali pokazati nos na ulico, Trubnikov pa se je skrival doma, zaklenjen s sedmimi ključavnicami. Tedaj je mestece začelo svoje, pristno življenje. V zavezi so vključili tajne radijske sprejemnike in poslušali Moskvo. V okrajih so s hektografom razmnoževali lepake. Obveščevalci so hodili sto kilometrov daleč do partizanskega oddela. Zveza s partizani se ni prekinila niti za en dan. Po neznanih potih so prišli v mesto sveži, sovjetski časopisi, ki so jih ljudje željno prebirali.

Koncem septembra se je fronta črta približala pokrajinskemu središču, kjer sta Miškin in njegov »kolektiva« nadaljevala kazen. Jetnike je bilo treba evakuirati. V zvezi s tem je pokrajinski prokuror obiskal kaznilnico in pregledoval spiske kaznjencev ter se z njimi osebno razgovarjal.

Ko je prišla vrsta na »grof Montekrista«, so ga peljali k prokurorju. Oba hkratu sta prepoznala drug drugega.

— Aha, pooblaščenec! — se je nasmehnil prokuror.

— No, ali vas še srbijo roke? Kaj počnete?

— Kaj bi počel, — je mračno odgovoril Miškin. — Na fronti je kaj počeli, zame pa ni dela... Sramotno je prezebrati, pa še v zaledju v ječi... Tu sedim kakor kakšen dezerter... Sram me je ljudem v oči pogledati. Nemec priiška od vseh strani, jaz pa ki sem zdrav kakor riba, sedim v sobi. Vse življenje sem se pravdal zaradi tepeža, pri tem tepežu pa moram držati roka križem... In to pri mojem značaju! Srce me boli, državljani prokuror, častna beseda!

— No, kaj bi se vam hotelo? — je resno vprašal prokuror.

Miškin se je zamislil. Nato se je nehoče ozrl na vrata in razburjeno rekel:

— V časopisih je stalo, da izkazujejo Nemci zločincem čast. Za župane jih postavljajo in podobno. S takimi obrekovanji nas žalijo.

— To ni žalitev, ampak resnica! — je rekel prokuror.

— Državljan prokuror, — je z vneto ugovarjal Miškin, — ali mislite, da smo mi, zločinci, popolnoma brez vesti in nezavedni? Ta domovina je vendar tudi naša domovina!... Ali mislite, da bi mi ne bili radi Fricov? In morda mislite, da ker sem potepuh nimam duše, da sem kakšna kontrarevolucija? Ali mislite, da nisem več Rus? Temu ni tako nikakor ne, državljani prokuror!... Velika nesreča je prišla nad vse, kaj bi se zdaj s paragrafi igrali in šteli na prste, kolikokrat je bil kdo obsojen!...

Še dolgo je govoril. Naslednjega dne pa so Miškina oprostili nadaljnje kazni. Jasnega, mrzlega septembrskega dne je zapustil kaznilnico. V mestu je bilo nemirno. Po ulicah so se naglo pomikale kolone rdečearmejev. Iz mesta so se pomikali proti vzhodu kamioni, ki so odvažali opremo in stroje tovarn. Zalostno mukajoč so hodile skozi mesto črede kolhozne živine, ki jih je sovražnik pregnal. Fronta ni bila več daleč.

Dva dni je Miškin prebil v mestu. Ni znano, kje je stanoval, s kom se je družil. Nato je neznano kam izginil. Miškin je bil in Miškina ni bilo več. Odšel je ne ve se kam, kakor da se je v zraku raztajal.

Sicer pa ni tega takrat nihče opazil. Bili so tedaj vroči časi, vršili so se hudi boji za dohode k mestu in za Miškina se ni nihče zmenil.

Toda Miškin se je pojavil kmalu nekje drugje, in sicer v kraju, kjer ga ni nihče pričakoval. Pojavil se je v svojem rojstnem mestecu, ki je bilo zdaj v nemškem zaledju in kjer je župan Trubnikov uvajal »novi red«.

Okrog pete popoldne se je »grof Montekrista« sprehajal po glavni ulici mesta. Po novih tablicah, ki so bile postavljene na križiščih, je ugotovil, da se ta ulica imenuje zdaj »Prospekt Adolfa Hitlerja«. Ko se je prepiral, da v bližini skoraj ni sprehajalcev, ker se je bližal čas, ko ni smel biti nihče več na ulici, se je Miškin takoj spravljal na delo. Snel je tablico, zdišal z nje z žepnim nožičem sveži napis in namesto tega skrbno napisal s kemičnim svinčnikom:

»Tu je bila, je in bo ulica Karla Marksa, parasitu Hitlerju pa ne bomo pri nas posvečali nobenih ulic. Na onem svetu mu bomo v peku odkazali ulico.«

Miškin se je z zadoščenjem naslajal nad novim napisom, nato pa je še pripisal:

Razen tega mu obljubljam, da mu bomo na nekem mestu zasadiли kolo.

Ko je Miškin v tem delu mesta vzpostavil pravični red, je šel dalje. S poslopja mestnega sveta, kjer je bil zdaj »magistrat«, je hreščal radijski oddajnik, ki je bil postavljen na balkonu. Oddajnik je prenašal v ruskem jeziku »zadnje vesti« vrhovnega poveljstva nemške vojske. Grof Montekrist je prisluhnul. Bile so običajne nemške laži: Rdeča armada da je že docela uničena, da ne nudi več nobenega odpora in »da bo Hitler v najkrajšem času osebno prisostvoval paradi svojih vojsk na Rdečem tigu.«

Nekaj izstradanih ljudi je molče postušalo poleg Miškina te »poslednje vesti«. Nemška patrulja je zmagovalno korakala mimo »magistrata« s prešlavnim »gosjim korakom«, to se pravi: vojaki so z vso močjo sunili z nogami navzgor in besno zaropotali z njimi po tlaku.

(Se nadaljuje)

«Železni zastor» se je dvignil

Gostovanje „Leninskega komsomola“ v Ljubljani

Po poplavi klevet o Sovjetski Rusiji v zapadnem tisku, po smešnih poizkusih ustvaritve raznih »sanacijskih pasov« okrog mlade socialistične države, katerih vneti pobornik je bil že od nekdaj zakrknjeni reakcionar Winston Churchill, se je po osvoboditvi Jugoslavije začel končno dvigati »železni zastor«, ki so ga umetno ustvarile prejšnje reakcionarne vlade iz strahu pred svežim vetrom, ki je z vzhoda prinašal velike krilatice o pravicah in svobodi vseh delovnih ljudi. Po obiskih sovjetskih pisateljev, znanstvenikov in umetnikov (n. pr. pisatelja Winston Churchill, ter pesnikov Tihonova in Gladkova) je Ljubljana v minulih dneh doživela obisk moskovskega gledališča »Leninski komsomol«.

Vstopnice so bile davno razprodane, ko je naš dopisnik prispel v Ljubljano, da si ogleda, kaj se skriva za »železnim zastorom«.

»Leninski komsomol« vodi slavni ruski igralec in režiser Ivan Bersenjev, narodni umetnik RSFSR in UZSSR, ki je ustvaril v sovjetskem filmu »Nova Jugoslavija« vlogo maršala Tita. To gledališče je nastalo pred 20 leti in so v njem igrali mladi in nadarjeni delavci iz moskovskih tovarn in delavnic. Pozneje so se mu priključili nekateri igralci Hudožestvenega teatra in sicer Ivan Bersenjev, Serafina Birmanova in Zofija Hiacintova. S tem se je začelo za mlado gledališče novo življenje in njegova pot navzgor.

Zdaj je »Leninski komsomol« v Ljubljani in občinstvo nestrpno pričakuje, da se železni zastor dvigne in se na oder prikažejo sovjetski umetniki.

Zastor se končno dvigne...

...in prestavljeni smo v drugo polovico prejšnjega stoletja, v meščansko-aristokratsko družbo stare carske Rusije.

V domu Protasovih vlada zakonska nesloga. Gledaš interieur, kostume, običaje, kretnje; vse to je podano realistično v vse potankosti. Uho se ti privadi na blagozvočno, našemu jeziku tako sorodno rusko govornico in — že pozabiš, da sediš v gledališču. Igrajo Leva Tolstojka dramo »Živi mrtveci«. Igra te prevzame z vso silo. To je novi ruski realizem — socialistični realizem. Niti ne opaziš dolžine prizorov, vmesnih pevskih vložkov, na primer pri ciganih ali scene ob klavirju pri Kareninovi. Vse je enako važno in do skrajnih potankosti izdelano. Tu tudi ni glavnih in postranskih vlog. Vse vloge so enako pomembne in do popolnosti dognane. To je dediščina Stanislavskega in njegovega Hudožestvenega teatra. Na primer zbor cigank. Nekatere ne spregovorijo besede in vendar je vsaka po tipu svojstven karakter, ki ti ostane živo v spominu. Kaj naj rečem o stvaritvah Birmanove, ki je ustvarila staro Karenino v silnih čustvenih kontrastih, ali Bersenjeva, ki je igral »živega mrtveca« Protasova in čigar živčni obraz izraža v nekaj trenutkih tisoč čustvenih odtenkov? Ali o čudoviti ciganki Maši Kutasin, ki je strast, ljubezen in bolečina s tako silo podajala, da so gledalci nemeli in bledeli? Detajli in celota — v vsem vrhunec umetnosti!

Večeri sovjetske umetnosti

V naslednjih večerih smo spoznali tudi ostale ruske umetnike in predvsem tudi novo sovjetsko dramo. Konstantina Simonova »Pod praškimi kostanji« in »In tako tudi bo«. Obe deli se dotikata velike domovinske vojne. »In tako tudi bo« smo spoznali lani v vprizoritvi ljubljanske drame. »Leninski komsomol« nam jo je zdaj podal v najavtentičnejši interpretaciji, saj jo je mladi ruski avtor napisal nalašč za njegove igralce. Polkovnik Saveljev, ki je v vojni izgubil ženo in hčerko, pride na dopust v Moskvo in najde v svojem stanovanju rodbino Voroncovič. Med njim in domačo hčerko Olgo se splete nežna ljubezenska nit, toda polkovnik se smatra za preostarega, da bi se prepustil čustvom. Šele

ob koncu najde pogum in se vrača na fronto z vero v novo in lepšo bodočnost. Čudovita je bila spet v mogočnih čustvenih kontrastih Birmanova kot ženski sanitetni major Grec. Njej enakovreden Bersenjev kot polkovnik Saveljev. Vovsi kot stari Voroncov je ustvaril dovršen lik starega dobrodušnega godrnjača. Stil igre je bil povsem prilagojen sodobnemu življenju — spet isti realizem, verno ogledalo ljudi in družbe svoje dobe.

»Pod praškimi kostanji« je bolj ideološka drama, igra različnih križajočih se miselnosti stare češke in mlade sovjetske in mlade napredne češke generacije. Godi se ob osvoboditvi Prage po sovjetski vojski. Osebe, ki nastopajo so bolj tipizirane ideje kot pa živi ljudje. Vendar je dala igra umetnikov »Leninskega komsomola« tudi njim življenje in verjetno podobo. Nepozaben je bil spet Vovsi kot češki pesnik in revolucionar Tih, Frelj kot Črnogorec Dobrič, Vsevolodov kot hitlerjevski kolaboracionist Grubek.

Iz klasičnega repertoarja sem videl še Ibsenovo »Noro«, ki je pomenila nekoč

Prizor iz drame Henrika Ibsena »Nora«

avangardistično delo in prelom s staro miselnostjo o privilegijih moškega v zakonu. Noro so igrale mnoge slavne igralk; ze Eleonoro Duse je Ibsen na njeno željo izpremenil celo konec. Sovjetski umetniki so zopet zgrabili to delo iz značaja dobe in ustvarili realistično, rahlo stilizirano umetnino z živim videzom fin de siècle. Razkošen ženski budoar v modi pri meščanskih rodbinah, ženska noša s širokimi in dolgimi krili, s trakovi in pentljami, vse čipkasto in igrivo. Poljubljanje rok, zaljubljeno gruljenje zakoncev in sredi vsega tega — nenaden polom! Zena se zave

svoje osebnosti, svojega dostojanstva in ko spozna, da ni njen mož tak, kot ga je videla nekoč, ga zapusti. Mojstrska je bila igra posameznikov in mojstrska je bila celota.

...Ko se je dvignil »železni zastor«, smo spoznali sovjetsko umetnost in sovjetskega človeka. In ta umetnost in ta človek sta prišla že visoko, visoko po poti navzgor. Spoznali smo ju in vzljubili. In ni je sile, ki bi mogla spustiti spet zastor med narode Jugoslavije in med narode Sovjetske zveze

VL. B.

H kulturnemu festivalu v Gorici

V okviru kulturnega festivala v Gorici se je vršil 3. t. m. pevski koncert, na katerem so nastopili pevski zbori iz Pevme, Sempetra, Vrtojbe, Standreža, Solkana in Podgore. Preden bi prišel na poročilo o izvajanju navedenih pevskih zborov, bi še rad podal nekaj navodil za bodoče nastope vsem pevskim zborom za njihove prireditve.

Iz fizikalnih zakonov akustike nam je znano, da se glas odbija od prve zapreke nazaj. To se pravi: ako poje povec na odru, pride takoj glas do poslušalca v dvorani in se nato odbije od zadnje ste-

IZ FILMA I. MAJ

ne v dvorani nazaj. To se vrši sicer zelo hitro, vendar odboj od zadnje stene ni več tako močan, ker so ga že med potjo absorbirale v dvorani premnoge zapreke in je glas nazaj grede takorekoč ugasnil. Ako postavimo pevski zbor v več vrst, je na osnovi tega zakona iz akustike nujno potrebno, da postavljamo drugo vrsto, tretjo in četrto tako, da pevci nimajo pred seboj zaprek, ker se sicer glas odbija od glav sprednje vrste nazaj in pride do poslušalcev šele po odboju od zadnje stene na odru, to se pravi že absorbiran ali skoro ugasel. Zaradi tega je potrebno, da se drugi vrsti napravi na odru podstavek in tako odstrani prepreko glav prve vrste, tretji vrsti še višji podstavek in četrta ter nadaljnjim vrstam spet višji, da bi glasovi teh vrst ne udarjali v glave sprednjih pevcev. Za to so potrebne neke vrste stopnice, ki omogočijo razmestitev pevskega zbora tako, kot recimo pri fotografu razmestitev večje skupine. Le tista skupina na sliki je lepa, kjer se vidi, da vsi obraz. Tako morajo biti postavljene tudi pevski zbori, da se njihovi glasovi ne odbijajo prej, preden niso prišli do ušes poslušalstva. Naj omenim mimogrede, da je bivši Akademski pevski zbor v Ljubljani vozil s seboj za to nalašč pripravljene stopnice za koncerte, ki jih je imel v raznih krajih Slovenije. Iz tega se vidi, da morajo prireditelji takih nastopov brezpogojno paziti na to, če hočejo, da bo nastop uspel in bo poslušalstvo zadovoljno. Mislim, da ni prav nič težko napraviti nekoliko vzvišen prostor za drugo oziroma tretjo vrsto pevcev itd.

Pa še neko drugo stvar bi bilo tukaj omeniti. Poslušalstvo bi laže dojemalo stvari, ako bi bilo prej o programu poučeno. Samo najavljanje pesmi se mi zdi odločno premalo. Potrebno je ustvariti neko vez med izvajalcem in poslušalci. Zato je potrebno, da se v nekaj stavekih pove vsebino besedila pesmi in nekoliko razloži tudi pesem v glasbenem oziru. Le tako pripravljen poslušalec bo dojemal pesem vsestransko in si ustvaril sodbo o proizvajanem delu. Sicer pa gre vsa stvar v premnogi primeri mimo njega in se navduši samo za živahnejše stvari. To sem mogel ugotoviti predvsem na koncertih pred preprosto publiko. Le živahne pesmi so nekako vžgale, medtem ko so mirnejše stvari, ki so pa imele močnejšo večjo glasbeno vrednost, napravile na poslušalce manj ugoden vtis. Vzrok je bil nepoznanje vsebine pesmi. Nič ne

bo škodilo, ako se pred izvedbo pesmi besedilo najprej recitira ali deklamira.

Ta dva nedostata, ki sem ju omenil, sta dokaz za manjši uspeh nastopivših pevskih zborov in bi bilo želeli, da odselej vsa društva upoštevajo, kar sem povedal o postavitvi pevskega zbora na odru in pa o razlagi pesmi.

Prvi je nastopil pevski zbor iz Pevme. Odpel je Medvedovi »Naša zvezda« in »Nazaj v planinski raj«. Zbor je malčštevilčen. Prevladujejo izredno ostri altji, ki so se pri prvi pesmi držali prvotne intonacije, medtem ko so sopranj nekoliko višali in izgledalo je, da se bo vse prevrnilo. No, nazadnje pa so le prišli v prvotni tir. Drugo pesem so nekoliko bolje zapeli, vendar so pa bili še pod vtisom prve. Naj jih to nič ne plaši, ampak le pogumno naprej!

Sempeterski pevski zbor je z Bartilovo »Oj planine« prinesel toliko življenja, da je žel od poslušalcev ogromen aplavz. Intonančno so to pesem zapeli izvrstno, v tem oziru najboljše na celem večeru, le ritmičnih sprememb je bilo premalo. Pahorjevo »Moč so nove« je zbor zapel medleje, vendar lahko rečem, da je pevski zbor dal vse iz sebe in si zaslužil prvenstvo večera.

Kot tretji je nastopil pevski zbor iz Vrtojbe. Zapel je Hubadovo »Pod oknom«, Pahorjevo »Pesem slovenske mladine« in Ocvirkovo »Eno samo tiho rožo«. Tu se je postavil predvsem pevovodja. Dirigiral je tako kot je treba. Vse njegove geste so bile pravilne in na mestu, le škoda, da mu zbor ni odgovarjal tako, kot bi bilo potrebno.

Pevski zbor iz Standreža je nato zapel Vodopivčevo »Knezov zet«. Skladba je zaradi besedila nekoliko preveč razvlečena in je bila v interpretaciji podana preveč monotono. Hvalevredno pa je, da se je pevski zbor lotil precej dolge skladbe z vnemo. Vendar moram omeniti, da stvar šele takrat leži pevcem, ko jo znajo na pamet.

Nastopil je nato pevski zbor iz Solkana, ki je odpel Vodopivčevo »Naročilo«, Jerebovo »Kam si šla« in Venturinijevo »Pozdravljena domovina«. Najbolje so zapeli prvo pesem, medtem ko sta bili naslednji malo zabrisani.

Kot zadnji so prišli na vrsto pevci iz Podgore. Odpeli so Mokranjčev »Osmi šopek narodnih pesmi«, Venturinijevo »Ubežnike« in Zirovnikovo »Polka je ukazana«. Pevovodja je zelo ambiciozen, toda v tej vni je zašel malo predaleč.

Za zaključek so nastopili vsi zbori, to je približno 150 pevcev in so zapeli »Slovan na dan«, »Stalingrajsko« in »Pesem o svobodi«. Vse tri pesmi so zveneale dobro.

Milan Pertot

LJUDSKI ZDRAVNIK

Na uredništvo „Ljudskega tednika“ je prispelo več pisem naših čitateljev, ki povprašujejo za razne zdravniške nasvete. Uredništvo me je naprosilo, da odgovorjam na stavljena vprašanja. Rade volje sprejemam to nalogo, prepričan, da edino s složnim delom med zdravnikom in ljudstvom moremo uspešno izkoristiti sredstva, ki nam jih nudi sodobna znanost.

Ta rubrika naj seznanja ljudstvo z različnimi zdravstvenimi problemi. Mnogi bolniki iščejo namreč zdravniško pomoč šele tedaj, ko je že prepozno. Zaradi nepoučenosti ne pripisujejo važnosti neznatnim bolezenskim pojavom, ki so pa včasih dovolj važen simptom za pravočasno ugotovitev bolezni. Zato pričakujem, da bodo dopisi za to rubriko prihajali v čim večjem številu, ker mi bo edino tedaj jasno, kateri problemi najbolj mučijo naše ljudstvo, bodisi kmeta, delavca ali pa intelektualca.

Zdravniška posvetovalnica

Zaskrbljena mati M. S. iz Sv. Križa pri Trstu piše, da je njena hčerka zelo dovzetna za angino; vprašuje, kako naj z otrokom v primeru bolezni ravna. Zelo sem zadovoljen, da se to vprašanje nanaša ravno na bolezen, ki jo navadno podcenjujemo, ki je pa zahtevala že nešteto žrtev.

Imel sem prijatelja, ki je bil med vsemi sošolci najkrepkejši. Nekoč je prišel z zavrtim vratom, ker ga je močno bolelo grlo. Svetovali smo mu, naj gre takoj domov ležat, on se je pa iz nas norčeval, da se za zdravnika ne spodobi, da je bolan. Se naslednji dan je prišel v šolo, potem pa nikdar več; angina, ki je povzročila zastrupljenje krvi, je bila vzrok smrti.

Angino imenujemo ponavadi vnetje mandelnov, beseda pa pomeni prav za prav ožino, ker se zaradi otekline prehod iz ustne votline v goltanec silno zoži, tako da je oteženo požiranje in deloma tudi dihanje. Različne so vrste angin. Tonzila je limfatičen organ, ki ga zelo lahko okužijo raznovrstni bacili. Včasih mine okuženje v nekaj dneh in edina neprijetnost je zvišana temperatura. Včasih pa se v nebnici razvije absces, iz katerega se vlivajo v kri bacili in usvarjajo nova ognjišča v raznih organih, posebno na ledvicah. V najhujših primerih pride do zastrupljenja krvi. Znano je tudi, da je zelo pogosto angina kriva srčnih bolezni; zavedati pa se tudi moramo, da je angina nalezljiva bolezen.

Zdravniška veda ima na razpolago sredstva, ki branijo organizem pred to boleznijo, n. pr. sulfamide, bismut. Bolnik naj tudi grgrga kisikovo vodo ali hipermanganovo raztopino, uživa naj tekočo hrano in naj opusti takoj kajenje. Glede obkladkov okrog vratu so specialisti različnega mnenja. Nekateri predpisujejo mrzle, druge pa vroče, kar je seveda v protislovju. Razlagamo si ga pa zelo lahko. Gorkota pospešuje mobiliziranje vseh faktorjev, ki se borijo proti bolezenskim klicam, mrzli obkladki pa lajšajo otekline.

Večkrat pa zavisi od štadija, v katerem se bolezen nahaja in od organizma samega, kakšne vrste obkladki so bolj koristni.

Dr. Slavko Štrukelj

Prenašanje bolezni s podedovanjem

Nekatere nalezljive bolezni se prenašajo iz roda v rod in tvorijo na ta način tako imenovane dedne bolezni:

Že dolgo poznajo zdravniki dedne bolezni; med te spadajo nekatere kužne bolezni, živčnega (Fridrichova bolezen, idiotizem itd.) krvnega (hemofilija) kostnega (nerazvito okostje) in kožnega značaja.

Mnenje, da sta sifilis in alkoholizem dedni bolezni, je povsem napačno, kajti okuženje se izvrši na bitju za časa nosečnosti.

Prenašanje dednih kužnih bolezni se torej izvrši po oplojevalnih semenih. Zdravniki so posvetili proučevanju teh pojavov poseben študij, takoimenovani »genetika medica«.

Vsaka človeška celica je sestavljena iz 24 parov nitk, kromosomov, ki se prenesajo po delitvi, v trenutku množitve celic. Vzročiteljski kromosomi so zasledili nakopičena podedovana gnezda, takoimenovane »genie«, materialna oporišča nekaterih normalnih ali patoloških pojavov, ki se prenašajo iz roda v rod. »Genie« so lahko dominantni (prevladujoči ali »recesivni« (zamudni)).

Če učinkuje en sam »gen«, se ta imenuje dominantni (prevladujoč); če pa mora biti pri učinku par, se ta imenuje recesivni (zamudni).

Na ta način nam je razumljivo, da n. pr. lahko človek brez vidnih znakov v svojih kromosomih klic bolezni, seveda če so »genie« recesivni. Ta bolezen se lahko pojavi šele v poznejših rodovih, če se na primer krža recesivni »gen« z drugim isto tako recesivnim.

V nasprotnem primeru pa zadostuje prisotnost dominantnega »gena«, da se dedna bolezen prenaša iz roda v rod.

Tipičen primer takega prenašanja nam daje družina Habsburgovcev, v kateri je bilo opaziti skozi stoletja ponavljanje istih nepravilnosti v strukturi okostja. Te nepravilnosti so bile najbolj vidne na močno razviti spodnji čeljusti in s tem tudi na obilnejši obliki spodnje ustnice. Večkrat se pojavijo razen teh tudi druge nepravilnosti, kakor na primer pretirana dolžina nosu in ploščata oblika lobanje.

Te nepravilnosti so bile najbolj vidne pri cesarju Karlu V., kar točno prikazuje ena njegovih novejših slik.

Iste nepravilnosti bi lahko opazili pri njegovem sinu Filipu II., ki sta ga naslikala Tizian in Antonio Moro, pri vnuku Filipu III., pri pravnuku Filipu IV. (slika Velasqueza al Prado) in pri sinu Filipa IV. Karlu II., zadnjemu španskemu Habsburgovcu.

Pri prednikih Karla V. lahko opazimo isto nepravilnost v spodnji čeljusti; ti so: njegov oče Filip Lepi, njegov stari oče, cesar Maksimilijan I. (slika Alberta Duerera) njegov praded, cesar Friderik III. in končno avstrijski grof Ernest imenovan »Železni«, katerega slika je spravljena v dvorni knjižnici na Dunaju.

To je patološki pojav, povezan z dominantnim »genom« in prenesen po zakonu med zdravimi in okuženimi ljudmi.

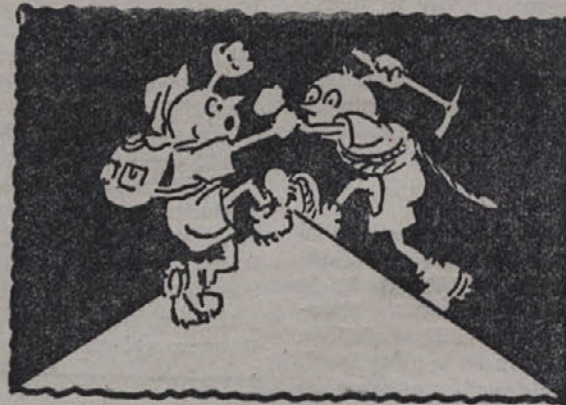
Ta slučaj je eden najbolj enostavnih. Prenašanje nekaterih kužnih bolezni pa lahko nastopi tudi v bolj kompliciranih oblikah.

Mihec in Jakec

HRIBOLAZCA

Le poglej ju Mihca, Jakca,
Kak se potita hribolazca.

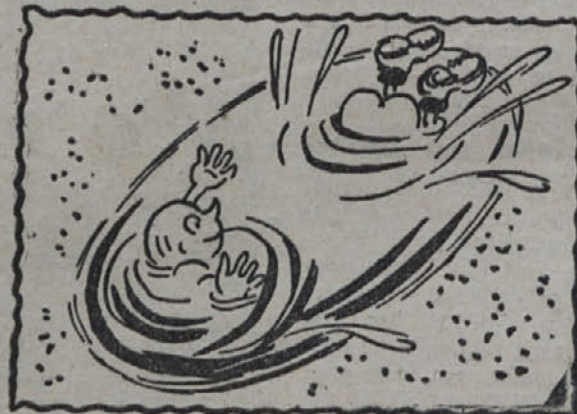
Na vrhu vsak bi rad sedel
Zato je boj se krut vnel.

Posledica je bl'a pač ta
Da s hriba se strkljala sta.

To vse je sonce opaz'valo
Se jima od srca smejala.

Ko v luži hladni obležala
Sta slavna hribolazca mala.

HOLBACH:

„Božanske pravice tiranov“

Baron Holbach (1723-1789) je bil eden najboljših in najzmožnejših enciklopedistov. V njegovi knjigi „Sistem narave“, ki je izšla 20 let pred francosko revolucijo, je najpopolnejše označena materialistična miselnost tistega časa. Vzemimo na primer eno izmed njegovih manj poznanih knjig „Testament kaplana Mestiera“, ki obsoja monarhijo, božanske pravice in vmešavanje cerkve v državne posle, kar čudno sliči poznejšim papežkim pozivom, naj bi se ves svet združil v okrilju cerkve.

Da bi se zavarovali pred naraščajočim nadzorstvom papeža, ki je hotel vladati tudi kraljem, da bi se zavarovali pred napadi pobožnih in po duhovnikih razgretih ljudi, niso hoteli evropski principi nositi več krone in so se izgovarjali, da bodo dajali odgovor za svoja dejanja samo Bogu. Duhovništvo, ki je pravočasno spoznalo, da lahko na ta način izgubi ves ugled, je iz previdnosti priznalo kraljem božanske pravice in je te tudi ljudstvu oznanjalo; pridržalo pa si je pravice, da lahko spremeni svoje mnenje, če bi se te pravice kraljev ne ujemale z božanskimi pravicami cerkve. Spori med cerkvijo in kralji so se vedno poravnali na račun narodov; toda cerkev kljub vsem pogodbam ni odstopila od svojih zahtev.

Nešteti tiranov in hudobnih princem, ki jih vest stalno grize zaradi njihovih hudobij in nemarnosti, a se niti izdaleka ne

boje Boga, je ljubše imeti opravka s tem nevidnim sodnikom, ki jim nikoli ne ugovarja, ali pa z njegovimi služabniki, vedno popustljivimi gospodarji zemlje, kot pa z narodi, ki bi prav gotovo obsojali njihovo početje. Toda tudi ljudskega potrpljenja je lahko enkrat konec: takrat so tirani prisiljeni popustiti.

Bolje je imeti opravka z Bogom, kot z ljudmi. Kralji dajejo na ta način odgovor za svoja dejanja samo Bogu, duhovniki pa samo sebi; videti je, da je obojim ljubše zagotoviti si odpuščanje neba, kot pa odpuščanje sveta. Mnogo lažje je uiti božji sodbi, ki se jo lahko pomiri z majhnim trudom, kot pa sodbi ljudi, katerih potrpežljivost je že izčrpana. Če odvzame vladarjem strah pred sodbo božjo, kdo bo potem še lahko brzdal njihove nagone? Kralji se morajo naučiti vladati, pravično soditi, spoštovati pravice ljudstev, upoštevati koristi, ki jim jih dajejo države, katere vladajo; razen tega se morajo naučiti spoštovati vse ljudi, priznati morajo vsem enake pravice in izdajati pravične zakone.

Strah pred Bogom, vera in groza pred posmrtnim življenjem, to so edina sredstva, ki lahko ustrahujejo in brzdajo slabe nagone princem. Ali pa so ta sredstva zadostna? Samo izkušnje nam lahko dajo odgovor. Vera sama je preslaba, da bi lahko preprečila hudobije vladarjev ali pa kralje poboljšala.

SIR V NAŠI PREHRANI

Sir je prvovrstno hranilo. Snovi, ki jih vsebuje sir, nam gradijo močne mišice, kosti in zobe. Za odrasčajočo mladino je neprecenljiv. Mnogo sira v mladosti pomeni zdravo, močno zobovje v poznejših letih.

Sir je zelo primerna hrana za težke delavce. Že majhna količina ima mnogo redilnih snovi. Sir vsebuje več redilnih snovi kakor meso; ima tudi dosti maščobe, zato daje prijeten občutek sitosti. Človek, ki uživa sir, je tudi odpornjši proti raznim boleznim. Ljudje bi morali uživati več sira, saj ni težko prebavljiv. Otroci ga lahko jedo, ko so stari 2 leti.

Kako hranimo sir

Sir najprej zavijemo v oljnat papir, nato pa še v muslinast prtiček, ki ga obesimo na hladen in zračen prostor.

Nekaj kuharskih navodil za uporabo sira
Sir s paradižnikom in krompirjem. Potrebujemo: (za 4 osebe) 4 paradižnike ali kuhano mešano zelenjavo, 1/2 kg kuhanega zmečkanega krompirja, 10 dkg sira, sol in poper.

Priprava: V namazano kozico položimo zmečkan krompir nanj pa koščke paradižnika ali na kocke zrezano zelenjavo. Potresemo s soljo in poprom ter z nastignanim sirom. Kozico vtaknemo v vročo pečico, da se sir raztopi in zarumeni.

Okusna sirova jed. Potrebujemo: 1 jajce ali ravno jedilno žlico jajčnega praška, k temu 2 žlici vode, 1/4 l mleka ali zelenjavne juhe, 1 skodelico drobtin, 10 dkg sira, sol, poper in gorčico.

Priprava: Mleko in jajce dobro stepemo, dodamo še vse druge navedene stvari ter zlijemo v namazano kozico, tako, ki jo lahko postavimo tudi na mizo, ter pečemo 20 minut v zmerno vroči pečici, dokler ni na vrhu lepo zapečeno. K temu postrežemo s pečenim krompirjem ali pa tudi s krompirjem v oblikih.

Sirove palačinke. Potrebujemo 4 jajčka ali 4 ravne žlice jajčnega praška, k temu 8 žlic vode, sol, poper in nastigan sir.

Priprava: Jajčka, sol in poper dobro utepemo. Na razbeljeno maščobo vlijemo 1/4 te vsebine, ponev potresemo in z vilicami odločimo, če se je prijelo ob kraju ponve. Ko se je jajce strdilo, omletko potresemo s sirom in preganemo čez pol itd., dokler nimamo 4 omlet.

Sirove krompirjeve omlete. Potrebujemo: 1/2 kg moke, 6 dkg kuhanega pretlačenega krompirja, 6 dkg sira, 1/4 in pol mleka ali vode, žličko pecilnega praška, sol in poper ter ščepec mešanih začimb.

Priprava: Moko, krompir, mleko in začimbe dobro utepemo, dodamo pecilni prašek in sir. Na razbeljeno maščobo ulijemo toliko tega tekočega testa, da dobro pokrije dno. Omlete opečemo zlato rumeno na obeh straneh.

Sirovi omleti iz ovsenih kosmičev. Potrebujemo: 4 velike žlice ovsenih kosmičev, 2 žlici moke, 4 žlice nastignanega sira, 2 čajni žlički pecilnega praška, sol, malo vode.

Priprava: Razen pecilnega praška zmešamo skupaj vse suhe sestavine in doda-

mo dovolj vode, da dobimo gosto tekočo testo. Pecilni prašek dodamo tik pred uporabo. V ponvi razbelimo maščobo in z veliko žlico vlijamo male omletke. Za vsako žlico ena omletka.

Sirovi sendviči. Potrebujemo: 1/4 nastignanega sira, 1 žlico mleka v prahu, 1 žlico vode, 2 žlici drobno sesekljanega peteršilja, žličko drobno sesekljanih kislih kumaric, sol in poper.

Priprava: Sestavine zmešamo, jim dodamo začimbe, pa tudi malo surovega masla, če ga imamo, ne bo škodilo! To zmes potem namažemo na kruh.

Balkanske igre - manifestacija balkanskih narodov

Letos, po tolikih letih vojnih grozot, po tolikih žrtvah balkanskih narodov v narodno osvobodilni borbi proti nacifašizmu, so se v osvobodjeni Tirani zopet srečali na sportnem polju svobodni balkanski narodi v tekmovalstvu za naslove najboljših sportnikov Balkana, imenovanem, Balkanske igre. Te igre pa so tudi pravi in veliki praznik bratstva in edinstva balkanskih držav, bratstva, ki se je zapečatilo s krvjo sto in sto tisočev žrtev, bratstva, ki je zadobilo resničen pomen v naših ljudskih državah.

Dne 7. t. m. ob 14. uri je bila v Tirani, na stadionu »Kemal stafe« pred 30.000 gledalci svečana otvoritev Balkanskih iger. Albanci so za to svečano priliko okrasili stadion z zastavami, ki so se vile

raz drogov okrog in okrog stadiona, vhod pa je bil okrašen s simboličnimi slikami, ki prikazujejo fizikturni polet nove ljudske Albanije.

Takoj za igranjem himen pa je prišel na stadion najboljši albanski lahkoatlet Skender Begej ki je v imenu vseh nastopajočih, sploh vseh fizikturnikov balkanskih narodov, prečital prisego: »Fizikturniki in sportniki vseh demokratičnih balkanskih narodov ki smo zbrani na prvih povojnih balkanskih igrah v Tirani, prisegamo pri krvi naših padlih žrtev za svobodo balkanskih narodov v borbi proti fašističnemu okupatorju da bomo krepili telo in duh ter tako prispevali k blagostanju in kulturi naših držav. Pripravljene bomo vedno za obrambo naše svobode in neodvisnosti. Prisegamo, da bomo vse to izpolnili v duhu bratstva, ki nas zbližuje tudi v sportu in da bomo razvili fizikturno in sport v duhu našesnejšega sodelovanja naših ljudskih držav.«

Po prisegi je predsednik albanske mladine in minister za narodno gospodarstvo Nako Spiru v kratkem govoru pozdravil sodelujoče in dejal, da so s tem balkanske igre otvorjene.

Kot prvo točko so odigrali nogometno tekmo med Jugoslavijo in Albanijo. Omeniti moramo, da je bila jugoslovanska enajstovrstna nadmočna že v prvem polčasu, da pa ni znala teza izkoristiti.

V drugem delu pa so Jugoslavi prišli s koristnejšo igro in so mnogo streljali na vrata. Že v tretji minuti je Matočič znižal razliko. Nekaj minut kasneje je Bobek izenačil, v 12. pa je iz daljave 14 metrov Čajkovski zabil zmagovalni gol.

Drugi dan balkanskih iger je bila na sporedu nogometna tekma med Romunijo in Bolgarijo, ki se je končala neodločeno 2-2, kljub temu da so Romuni v prvem delu vodili z 2-0 in pokazali boljšo igro.

Tretji dan pa je bila odigrana nogometna tekma med Albanijo in Bolgarijo, v kateri je zmagala Albanija z rezultatom 3-1, nato pa so se pričele lahkoatletske tekme. Ta dan so bili svečano proglašeni prvi balkanski lahkoatletski prvaki in prvakine. Po vsaki točki sporeda so prvimi trem svečano izročili lavojeve vence, godba pa je zaigrala himne zmagovalcev. V teku dne se je jugoslovanska zastava dvignila petkrat, romunska pa štirikrat.

V nedeljo dne 13. okt. so se zaključile balkanske igre. V lahki atletiki je Jugoslavija obdržala prvo mesto in še povečala razliko v točkah. Jugoslavija ima v lahkoatletskem tekmovalstvu 243 točk, Romunija 183, Bolgarija 118 in Albanija 33. Jugoslavija si je tako priborila v lahki atletiki prvo mesto in naslov zmagovalca letošnje balkaniade v lahki atletiki.

Prav tako je bila v nedeljo tudi napeta nogometna tekma med Albanijo in Romunijo. Zmagala je Albanija z 1:0 in si tako osvojila prvenstvo v nogometu na Balkanu.

Tabela po končanem tekmovalstvu je naslednja:

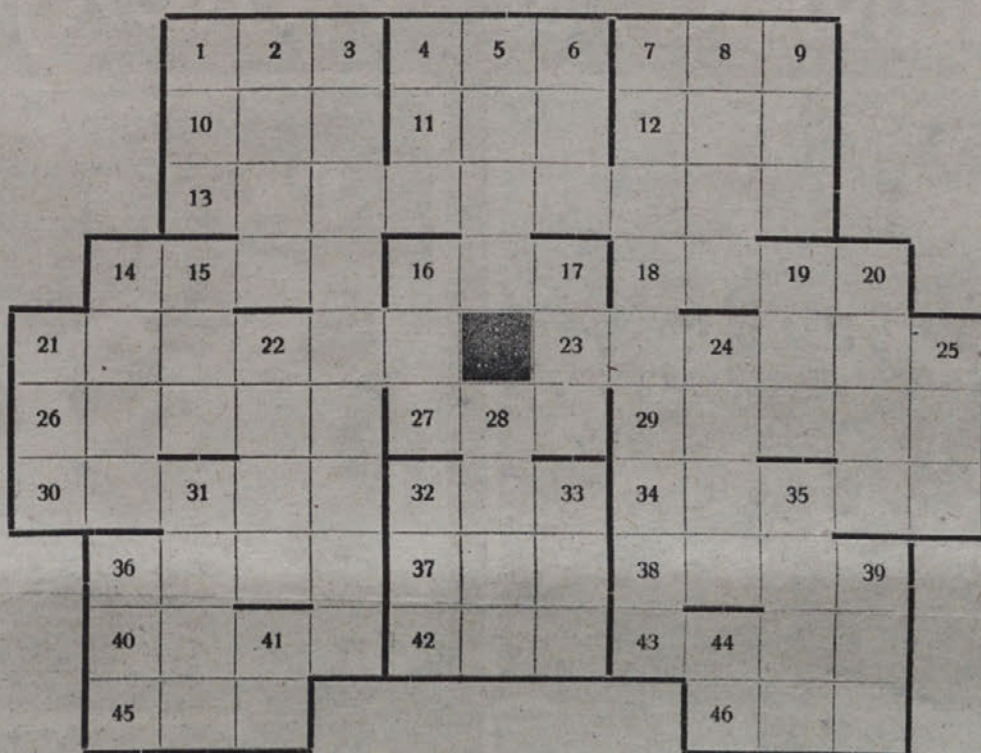
Albanija	3	2	0	1	6:4	4
Jugoslavija	3	2	0	1	6:5	4
Romunija	3	1	1	1	4:4	3
Bolgarija	3	0	1	2	4:7	1

Odgovarja JOŽE KOREN —

Začelo Primorskega dnevnika, Trst.

ZA BISTRE GLAVE

Križanka

Vodoravno: 1. alkoholna pijača; 4. žuželka; 7. domača žival; 10. dan v rimskem koledarju; 11. čarobnost; 12. žensko ime; 13. znanstvenik; 14. južnoameriška država; 16. tla; 18. raj; 21. shramba za vozila; 23. planet; 26. tropična rastlina; 27. drevesni plod; 29. žensko ime; 30. moško ime; 32. kraj ob Tisi; 34. maskot; 36. četverkotnik; 37. del krožnice; 38. islamski bog; 40. številko; 42. glas; 43. rušina; 45. kraj na Dolenjskem; 46. posoda.

Navpično: 1. prestolnica evropske države; 2. udarec; 3. svetopisemska oseba; 4. sorodnik; 5. slovanski knez; 6. nadav; 7. živinozdravnik; 8. rimski pesnik; 9. lošč; 14. madež; 15. žensko ime; 16. mlad plemič; 17. tonovski način; 19. številko; 20. redovnica; 21. povodna žival; 22. trščica; 24. menično jamstvo; 25. plod; 28. malik; 31. plemje; 32. kraj ob Adiji; 23. dejanje; 35. turški dostojanstvenik; 36. ptica; 39. grško podzemlje; 41. pesnitev; 44. nauk.

Številčnica

1	2	osebni zaimek,
3	2	1 sukanec,
3	2	4 reka v Afriki,
2	4	5 glina,
6	2	4 5 umivalna potrebščina,
6	2	4 1 5 3 angleški pesnik,
1	5	4 6 2 3 kraj na Goriškem.

Rešitev iz prejšnje številke

Pregovor: Kakršna preja, tako bo platno.
Kvadratna dvojica: 1. Krim, 2. rabi, 3. Ibar, 4. Miramar, 5. mapa, 6. Apis, 7. rasa.
Dopolnjevalka: tirnica, etiketa, Hotimir, Opatija, Negotin, Karpati.

Zelena kobilica

(P. Bažov)

Tudi očka je pogledoval preko moje glave. Ves čas sem vztrajno žvečil, nato sem rekel:

»Babica, še sem lačen.«

»Si že vse pojedel? Vidiš, kako si bil sestradan!

Mati pa niti ne pomisli, da bi ti dala jesti. Takoj ti prinesem še... namazala bom s smetano... Da ti le tekne.«

Tedaj so se odprla izbina vrata in mama je glasno zaklicala:

»Ti ribarska neroda! Pridi sem, hitro!«

Materin glas je bil strog. Treba je bilo iti. Kam naj denem kruh, ki sem skrival za hrbtom? — Vtaknil sem ga kar v nedra — smetana se je cedila s kruha. To ti je babica! Vedno je takšna, ona.

Na mizi me je čakal krompir, ovčje meso, cvrtje in skodelica mleka. Mama je jokala. Raje bi videl, da me desetkrat s palico, kakor pa tako.

Tudi jaz sem se cemeril.

»Ne boš več?«

»Ne bom več, mamica! Prišel bom za dne domov... vedno.«

»No, dobro. Zapomnila si bom. Sedaj jej!«

Ko sem začel jesti, mi je postalo pri duši lahko in veselo, kakor po nevihti. Pri tem pa nisem pozabil na kruh v nedrih. Saj tudi ni bilo moči pozabiti, ker so curki smetane polzeli po životu in hladili. Obenem me je ščegetalo, da sem se ves čas premikal in krepko tiščal noge skupaj, da ne bi kaj priteklo doli. Naj bo že kakorkoli! Prikriti je bilo že itak težko. Mama je bila vedno okrog mize in tudi babica je sedela v bližini. Na srečo je Koljušina mati potrkala na okno in poklicala mojo.

Sedaj pa na delo! Pograbil sem dva kosa kruha in jih vtaknil v nedra. Hitro sem zmetel iz žepov vse, kar je bilo v njih in jih napolnil s krompirjem in ovčjim mesom. Vse to je bilo delo ene same minute.

Mama se je vrnila. Sedaj sem bil sit; da bi le te preklemane smetane ne bilo! Že mi je polzela po nogah in bal sem se, da mi ne zakaplja iz levega hlačnika.

»Po kaj je prišla Jakovljeva?«

»Po skodelico mleka je prišla, za Koljuško. Tudi ona mora nasititi svojega ribarja.«

Medtem, ko sta se mati in babica pogovar-

jali o otrocih, sem se jaz zmuznil na prosto in stekel na senik, kjer me je čakal Petja. Kmalu za tem se je priplazil tudi Koljša. Vsi trije smo nabrani živež zložili skupaj in smo se dogovorili, da gremo naslednji dan na vse zgodaj nabirat jagode. Tako bomo obenem nesli jagode našemu ranjencu.

Grinjša, Petkov brat, je zaspano zaklical: »Hej, pobalini! Mir sedaj in spite. Če ne, vam pokažem jaz...«

Grinjša je zopet zaspal. Mi smo se šepetaje razgovarjali dalje in se dogovorili, kako se bomo izgovarjali, ako nas domači jutri zopet izprašujejo o našem klatenju.

Skrivnostni Tulunkin

Ko smo drugi dan pili čaj, je prišel očka. Bil je dobre volje. Sedel je k meni in me privil k sebi:

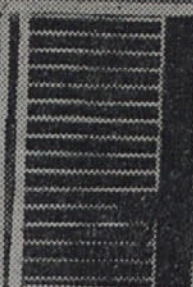
»No, kako je, Egorša? Ali si nalovil dosti rib včeraj?«

Najrajši bi kar pobegnil. Ker pa je bil oče dobre volje, sem se pomiril. Matji me je zatožila očetu, da sem se sinoči vrnil zelo pozno.

(Nadaljevanje sledi)

★ JUNAKI SE VRAČAJO ★

MITO
IL DUCE

KULI PO ČEM?
PARO ALI DVE?

SCENES in HONG KONG

